

Co-funded by
the European Union

BB

BEYOND
BIAS IS
GENDER
HARMONY

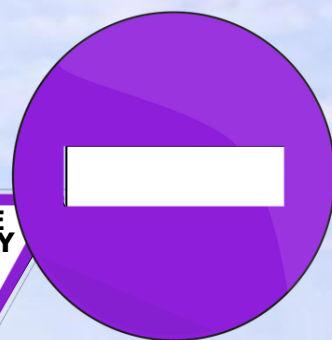

GH

ДИСКРИМИНАЦИЈА

СТЕРЕОТИПИ

ЈЕДНАКОСТ

СЕКСИЗАМ

НЕГОВАЊЕ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ У ОБРАЗОВАЊУ

Изван граница предрасуда је родна хармонија - неговање родне равноправности у образовању

Co-funded by
the European Union

Финансира Европска Унија

Изнети ставови и мишљења су искључиво ставови аутора и не одражавају нужно ставове Европске уније или Националне агенције (НА).
Ни Европска унија ни Национална агенција (НА) не могу се сматрати одговорним за њих.

Координатор:

Партнери:

Аутори:

UNED DÉNIA EQUALITY OBSERVATORY, SPAIN:

Raquel Martí Signes

Lorena Pérez Sánchez

Jose Salvador Monserrat Crespo

Сарадник :

Beatriz Gonzalo Gamo

Коаутори:

VARENOS "RYTO" PROGYMNASIUM, LITUANIA:

Ineta Meduneckytė Tamošiūnienė

SREDNJA ŠKOLA "SVETI TRIFUN" SA DOMOM UČENIKA / SECONDARY SCHOOL "SVETI TRIFUN" WITH HALL OF RESIDENCE, SERBIA:

Katarina Žarković

LICEUL TEHNOLOGIC "CLISURA DUNĂRII", MOLDOVA NOUĂ, RUMANIA:

Klermentina Radosavlevici

Ramona Anișoara Marișescu

Mariana-Adela Țăranu

ŠOLSKI CENTER ROGAŠKA SLATINA / SCHOOL CENTRE ROGAŠKA SLATINA, ESLOVENIA:

mag. Marija Sedmak

mag. Dubravka Berc Prah

Nataša Šafranko, Manca Mrkša

Maja Javornik,

Дизајн:

UNED DÉNIA:

Paula Sabater Revert

Esta obra está bajo una licencia Creative Commons Atribución-No Comercial-Compartir Igual (CC BY-NC-SA).

САДРЖАЈ

Увод	6
КОНЦЕПТИ	8
Пол / Род	8
Родни стереотипи	8
Интеграција родне равноправности (Gender Mainstreaming)	10
Коедукација	11
ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ	13
ПРАВНИ ОКВИР	15
Шпанија	16
Словенија	21
Литванија	24
Румунија	26
Србија	29
ЦИЉЕВИ	32
РОД КАО ЗАЈЕДНИЧКА СТВАРНОСТ У ЕВРОПИ	33
Родни стереотипи у адолесценцији	33
Препознавање и сузбијање родних стереотипа у школама	35
Протокол интервенције уз примену знакова	38
ОД ТЕОРИЈЕ ДО ПРАКСЕ: ПРИМЕНА ЗНАКОВА „BEYOND BIAS“ У УЧИОНИЦИ	41
Упознавање са знаковима „Beyond Bias“	41
Подизање свести и подстицање размишљања	45
Примена знакова „Beyond Bias“	52
Утврђивање знања	66
ДОДАТНИ РЕСУРСИ	68

1. Самопроцена наставника	68
2. СТОП рубрика: показатељи за препознавање и сузбијање родних стереотипа у учионици	71
3. ЗАБРАЊЕНО рубрика: евидентирање понашања ради успостављања јасних граница у учионици	73
4. Примери стандарда знака „ЗАБРАЊЕНО“ у учионици	75
5. ATTENTION рубрика: препознавање неједнакости и микро-сексизама у учионици	75
6. ДАЈ ПРЕДНОСТ рубрика: активно промовисање равноправности у учионици	76
7. Речници појмова о родној равноправности	78
8. Водич за родну равноправност у политикама и пракси образовања наставника УНЕСКО-а	79
ЛИТЕРАТУРА	80

УВОД

Родна равноправност у образовању и даље представља изазов у Европи, посебно током адолесценције, фазе у којој се идентитети, вредности и будући пројекти консолидују. Различите међународне и националне студије показују да родни стереотипи и даље постоје и условљавају и очекивања ученика и њихове образовне и професионалне путање (Martínez et al, 2009; Miller et al, 2015; Rodríguez & Megías, 2015; Fraile, 2024). Ови стереотипи, поред тога што ограничавају лични развој, појачавају неједнакости и, у неким случајевима, нормализују ставове дискриминације и насиља.

Иако су европски и национални регулаторни оквири постигли напредак у укључивању родне перспективе у образовне системе, и даље недостају заједнички, практични и лако применљиви педагошки ресурси у средњим школама. Наставници препознају важност рада на равноправности, али често немају јасне и заједничке алате који олакшавају идентификацију свакодневних сексистичких динамика и спровођење ефикасних интервенција.

Овај водич одговара на ову потребу нудећи иновативан педагошки ресурс, заснован на универзалном језику као што су саобраћајни знаци, који омогућава наставницима да идентификују, зауставе и трансформишу понашања и ставове повезане са родним стереотипима. Предлог се заснива на идеји да је образовање кључни фактор за спречавање неједнакости и да је пружање наставницима конкретних и преносивих ресурса одлучан корак ка инклузивнијој и егалитарнијој школи.

У складу са смерницама наведеним у Водичу за коедукацију, који је припремио Женски институт у Шпанији (2008), овај предлог је усклађен са критеријумима који дефинишу добру коедукативну праксу, будући да је интегрисан у Школски пројекат или регулаторни оквир који легитимише и подржава његов развој, избегавајући специфичне или изоловане акције.

Истовремено, укључује целу образовну заједницу, па захтева активно учешће и посвећеност и наставника, ученика, руководства и породица и прилагођен је специфичној реалности сваког контекста у којем се спроводи, одговарајући на специфичне потребе циљне групе.

Овај водич се бави потребом трансформације родних улога, промовишући стварне промене у динамици интеракције између дечака и девојчица и доприносећи изградњи егалитарних односа. У том циљу, предложене активности су део планиране стратегије на краткорочни, средњи и дугорочни рок, усмерене на модификовање ставова, преиспитивање стереотипа и промоцију промене у школској култури.

Такође, наглашава се важност праћења коедукативних иновација ставом истраживања, промишљања и континуираног прилагођавања, што омогућава усклађивање активности са новим изазовима и различитим контекстима. Коришћена методологија, у складу са овим

принципима, одликује се тиме што је динамична, партиципативна и има елемент игре, прилагођавајући се карактеристикама, способностима и потребама циљних група.

КОНЦЕПТИ

ПОЛ/ РОД

Према дефиницијама које је утврдила Светска здравствена организација (СЗО), пол се односи на биолошке и физиолошке карактеристике које разликују мушкарце и жене.

- Пол означава биолошке карактеристике које дефинишу људска бића као мушка или женска. Иако ови скупови биолошких карактеристика нису међусобно искључиви, јер постоје људи који поседују карактеристике оба скупа, они углавном разликују људска бића као мушка или женска (Светска здравствена организација, без датума).

Род, с друге стране, односи се на друштвено конструисане улоге, понашања, активности и особине које одређена култура сматра прикладним за сваку од родних група.

- Род се односи на друштвом дефинисане улоге, карактеристике и могућности које се сматрају прикладним за мушкарце, жене, дечаке, девојчице и особе са небинарним идентитетима. Род је такође производ односа између људи и може одражавати расподелу моћи међу њима. То није статичан појам, већ онај који се мења у зависности од времена и места. Када се појединци или групе не придржавају норми (укључујући концепте мушкости или женскости), родних улога, одговорности или односа, често су изложени стигматизацији, друштвеној искључености и дискриминацији, што све може негативно утицати на здравље. Род је у интеракцији са биолошким полом, али је различит појам (Светска здравствена организација, 2018).

Из појма „род“ произилази оно што је познато као систем пол–род, који утврђује да нам, када се родимо са одређеним полом (жена/мушкарац), истовремено бива додељен и род (женски или мушки). Овај систем не само што намеће очекивања у погледу понашања, вештина, занимања, времена и простора у складу са родом, већ ствара и неједнако друштвено вредновање: мушко се обично више цени од женског. На тај начин, полазећи од биолошке разлике (пола), гради се друштвена неједнакост која жене ставља у неповољнији положај у односу на мушкарце у друштву.

РОДНИ СТЕРЕОТИПИ

Када говоримо о неједнакости између жена и мушкараца, један од најважнијих елемената који треба узети у обзир су родни стереотипи, јер они представљају основу на којој се граде многи облици дискриминације и неједнакости.

Родни стереотипи се дефинишу као:

- Општи став или претходно формирана идеја о особинама или карактеристикама, односно улогама које жене и мушкарци поседују или би требало да поседују или

играју. Родни стереотип је штетан када ограничава способност жена и мушкараца да развијају своје личне способности, прате своје професионалне каријере и/или доносе одлуке о свом животу (Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права [ОНСНР], без датума).

Његов утицај обухвата све животне фазе и утиче како на жене, тако и на мушкарце. У случају жена, он ојачава њихову подређену улогу, одржава насиље и отежава приступ запошљавању, доношењу одлука или учешћу у јавном животу. У случају мушкараца, притисак хегемонистичких концепата мушкости подстиче дискриминацију према онима који се од њих одвајају и подстиче сексистичка понашања и говор мржње.

Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације над женама (CEDAW, 1981) утврђује специфичне обавезе у вези са уклањањем штетних и незаконитих стереотипа. Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права (ОНСНР) наводи да су они незаконити када доводе до једног или више кршења људских права и основних слобода. У том смислу, Члан 5 наводи да:

- Државе стране дужне су да предузму све одговарајуће мере (...) како би модификовале социокултурне обрасце понашања мушкараца и жена, с циљем елиминације предрасуда и обичајних и било којих других пракси које се заснивају на идеји инфериорности или супериорности било ког пола или на стереотипним улогама мушкараца и жена (стр. 3).

Члан 10 (ц) CEDAW даље предвиђа да државе морају предузети све неопходне мере како би обезбедиле, на основу једнакости између жена и мушкараца:

- Елиминацију сваке стереотипне представе о улогама мушкараца и жена на свим нивоима и у свим облицима образовања, промовисањем коедукације и других типова образовања који доприносе постизању овог циља и, посебно, кроз ревизију уџбеника и школских програма и прилагођавање наставних метода.

Природа обавеза држава у вези са елиминацијом родних стереотипа је широко развијена од стране међународних тела за спровођење уговора (ОНСНР, 2014). Међу предложеним мерама (прилагођеним овде образовном сектору) су:

- Прегледати уџбенике како би се уклонио сексистички или стереотипни садржај.
- Обезбедити да наставници пролазе обуку о родној равноправности.
- Спровођати програме који промовишу приступ девојака студијама и професијама у нетрадиционалним секторима.
- Промовисати образовне кампање које доводе у питање традиционалне родне улоге.

На европском нивоу, Стратегија за родну равноправност 2020–2025 идентификује борбу против родних стереотипа као кључни приоритет, јер они и даље утичу на образовне и професионалне одлуке и ограничавају потенцијал жена и мушкараца. Као што Европска комисија истиче, још увек се уочавају политички дискурси пуни сексизма и стереотипа,

што показује хитну потребу за јачањем политика равноправности (Европска комисија, 2025). У том циљу, стратегија предлаже кампање за подизање свести, ревизију образовног и медијског садржаја и укључивање родне перспективе на свим нивоима, како би се преиспитале традиционалне улоге и промовисали нови, равноправнији облици односа.

Са своје стране, Савет Европе, у својој Стратегији за родну равноправност 2024–2029, јача ову посвећеност постављањем превенције и елиминације родних стереотипа и сексизма као свог првог стратешког циља. Стратегија упозорава да ови стереотипи не само да одржавају структурне неједнакости у областима као што су образовање, запошљавање или расподела бриге, већ се и репродукују кроз медије и друштвене мреже, што може ширити говор мржње и сексистичко насиље. Поред тога, признаје да вештачка интелигенција може појачати родне предрасуде, јер се базира на подацима који одражавају историјске неједнакости.

Да би се одговорило на ове изазове, Савет Европе предлаже четири главне линије деловања:

- Спровођење ефикасних регулаторних оквира за превенцију и борбу против сексизма, укључујући сексистички говор мржње у физичком и онлајн простору.
- Усвајање активних политика које елиминишу стереотипе у јавном и приватном животу, промовишући једнаку расподелу задатака и улога.
- Превенција алгоритамске дискриминације, уз укључивање приступа заснованог на људским правима у развоју и коришћењу вештачке интелигенције.
- Промоција истраживања и прикупљања података разложених по полу, што је кључно за креирање политика заснованих на доказима.

Поред тога, Савет промовише кампање за подизање свести, обуке у свим секторима (образовање, правда, медији, STEM и други), развој смерница и практичних алата, сарадњу са цивилним друштвом (укључујући феминистичке покрете), као и специфичне мере за искорењивање стереотипа који нарочито погађају рањиве групе као што су LGBTI жене, Ромкиње, мигранткиње, жене са инвалидитетом или старије особе.

ИНТЕГРАЦИЈА РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Интеграција родне равноправности је примена принципа једнаког третмана, недискриминације и једнаких могућности у јавним политикама међу људима који живе заједно у друштву. Њен циљ је (UNICEF, 2017):

1. Гарантовати приступ свим ресурсима под једнаким условима.
2. Планирати јавне политике узимајући у обзир постојеће неједнакости.
3. Идентификовати и проценити резултате и утицаје који доприносе остварењу стварне равноправности.

У ширем смислу, Савет Европе (1998) наводи да:

- Интеграција родне равноправности је (ре)организација, унапређење, развој и процена политичких процеса како би актери који су обично укључени у ове процесе увели перспективу родне равноправности на свим нивоима и у свим фазама свих политика (стр. 12).

Усвајање оваквог приступа подразумева признавање да законска (де јуре) равноправност сама по себи не гарантује стварну (де факто) равноправност. Животни услови жена и мушкараца су веома различити. Кључно није само постојање тих разлика, већ чињеница да оне не смеју имати негативан утицај на животне услове жена или мушкараца и не смеју доводити до дискриминације.

КОЕДУКАЦИЈА

У шпанском образовном контексту, појам коедукације односи се на педагошки приступ који превазилази само заједничко школовање девојчица и дечака, типично за мешовите школе. Док се последње ограничава на обезбеђивање заједничког присуства и једнаког третмана у учионици, коедукација има за циљ активно трансформисање родних односа, учињавање разлика видљивим и елиминисање структурних неједнакости кроз наставни план, организацију школе и образовне праксе.

У том смислу, коедукативна школа замишља образовање као процес друштвене трансформације који мора да иде даље од приступа садржају и да се бави и наставним планом и програмом, организацијом школе, методологијама и свакодневним интеракцијама. Стога, она не само да тежи да девојчице и дечаци деле исти простор, већ да тај простор постане окружење које промовише стварну једнакост, критичко размишљање, личну аутономију и поштовање разлика.

Следећа табела приказује главне карактеристике модела коедукативне школе и модела мешовите школе:

Табела 1. Карактеристике мешовите школе и коедукативне школе.

	МЕШОВИТА ШКОЛА	КОЕДУКАТИВНА ШКОЛА
ВРЕДНОСТИ	Једнако образовање за све. Једнаке могућности. Његов главни фокус је једнакост у приступу и образовању.	Школа као институција усмерена на елиминацију родних стереотипа, промоцију елиминације хијерархија и неједнакости између девојчица и дечака.
СТАНДАРДИ	Индивидуализација наставног плана и програма без посебног	Наставни план и програм је прилагођен различитим потребама и искуствима

	разматрања родних неједнакости. Претпоставља се да сви полазе од истих услова.	ученика. Укључене су активне стратегије како би се надокнадила неједнакост полова.
ЛЕГИТИМАЦИЈЕ	Модел заснован на меритократији и индивидуалним достигнућима; Једнакост се схвата као једнак третман за све људе.	Модел оријентисан ка социјалној правди и трансформацији, који препознаје и доводи у питање постојеће стереотипе и неједнакости.
ЕМПИРИЈСКО ЗНАЊЕ	Углавном психолошка и педагошка основа, усмерена на заједничку социјализацију.	Социолошка и критичка основа, која анализира како се родне неједнакости производе и репродукују у школама.

Извор: Ауторова обрада на основу BONAL, Xavier, 1997

Институт за жене и једнаке могућности (2008) замишља кообразовање као скуп садржаја, циљева и стратегија за намерну образовну интервенцију, која се заснива на ревизији сексистичких образаца друштва. Његова сврха је двострука: с једне стране, да промовише свеобухватни развој личности, ослобођен ограничења која намећу родни стереотипи, уз истовремено изазивање промена у размишљању, ставовима и понашању, визији и тумачењу света код ученика; и, с друге стране, да спречи, надокнади или искорени оне неједнакости међу људским бићима које немају друго оправдање осим инерције дискриминације на основу пола и рода типичне за нашу културу.

Иако појам коедукације има посебно разрађен теоријски развој у Шпанији, његово значење одговара широко коришћеним концептима у европском оквиру, као што су родно осетљиво образовање, родна равноправност у образовању или образовање без родних стереотипа. Свима њима заједнички је циљ да образовање постане кључни инструмент за постизање родне равноправности, интегрисањем родне перспективе у наставни план, методе подучавања, образовне материјале и школску културу.

У складу са овим, коедукативни програми треба да буду усмерени на стварање равноправних односа између полова и подстицање превазилажења традиционалних улога, неговање инклузивних, рефлексивних и трансформативних образовних контекста (Instituto de la Mujer, 2015). Да би се неки предлог, програм или пројекат сматрао заиста коедукативним, мора да поштује одређене основне принципе:

- Заснивати се на феминистичком теоријском оквиру.
- Препознавати да је друштвено окружење, укључујући школу, сексистичко а не неутрално, те да су и ученици и наставници активни субјекти коедукативног процеса.

- Размотрити обновљени наставни план који укључује вредности као што су равноправност, толеранција, дијалог и мирно решавање конфликта, проширујући ове праксе и на друге просторе и актере социјализације ван учионице.
- Бити усмерен ка трансформисању односа између жена и мушкараца у праведнијем оквиру, превазилажењем родних хијерархија.
- Подстицати кршење стереотипних улога код жена и мушкараца, спречавајући њихову натурализацију или објективизацију.
- Решавати сукобе на миран и ненасиљан начин.

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Равноправност полова један је од основних стубова одрживог развоја и међународно признато основно људско право. У том смислу, Агенда 2030 за одрживи развој, коју је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација 2015. године, утврђује 17 циљева одрживог развоја (SDG) који усмеравају глобалну акцију ка праведнијим, инклузивнијим и одрживијим друштвима. Међу њима, SDG5 посебно се фокусира на „постизање родне равноправности и оснаживање свих жена и девојака“, позивајући на елиминацију свих облика дискриминације, насиља и штетних пракси, као и на обезбеђивање пуног учешћа жена у свим областима друштвеног, економског и политичког живота.

У складу са овим глобалним оквиром, Европска унија је у последњој деценији значајно ојачала своју посвећеност родној равноправности, консолидујући регулаторни и политички оквир који подстиче напредак у области равноправности. Стратегија за родну равноправност 2020–2025 представља путоказ за европску политику у овој области и утврђује кључне циљеве као што су: елиминисање насиља заснованог на полу, борба против стереотипа, смањивање родних разлика на тржишту рада, умањење неједнакости у платама и пензијама, подстицање заједничке одговорности у обављању послова неге и постизање стварне равнотеже између жена и мушкараца у политичком и економском доношењу одлука.

Међутим, према Извештају о родној равноправности у Европској унији за 2024. годину (Европска комисија, 2025), истиче се да, иако је остварен значајан напредак у промовисању равноправности између жена и мушкараца, и даље постоје значајни изазови у кључним областима као што су насиље засновано на полу, приступ здравству, расподела времена, радни услови, приступ знању, вршење власти и ефикасност институционалних механизма.

Родне разлике у запослености и платама су се благо смањиле последњих година; међутим, темпо промена је спор и још увек постоје дубоке структурне баријере, као што су дискриминаторне друштвене норме које одржавају неједнакост. Иако жене остварују боље резултате од мушкараца у погледу образовних нивоа (уз значајно већи проценат оних које

завршавају високо образовање), ова образовна предност се не одражава пропорционално на њихову заступљеност на тржишту рада или у просторима за доношење одлука.

И данас жене и даље заузимају већи удео слабо плаћених и друштвено потцењених послова, суочавају се са већим ризицима од насиља, а њихово присуство у јавном животу остаје ограничено: оне чине само око трећину места у парламентима и локалним самоуправама у државама чланицама. Поред тога, подложније су сиромаштву у старости, при чему родни јаз у пензијама прелази 25%.

У домаћој сфери, жене и даље носе несразмерно велики терет кућних и послова који укључују негу, што ограничава њихово расположиво време и учешће у другим областима. Ову ситуацију додатно погоршава мала укљученост очева у родитељска одсуства, ограничена флексибилност у раду и недовољан приступ квалитетним услугама неге.

Коначно, родна сегрегација у образовним и обукама системима и даље је очигледна. Жене су недовољно заступљене у областима као што су наука, технологија, инжењерство и математика (STEM), док су мушкарци недовољно заступљени у традиционално феминизованим секторима.

Поред овог политичког оквира који потиче из Европске уније, Савет Европе (паневропска организација усмерена на заштиту људских права, демократије и владавине права, која окупља 46 држава) одобрио је 6. марта 2024. године Стратегију за родну равноправност 2024–2029, која је званично представљена 30. маја 2024. на конференцији „Уједињени и уједињене око родне равноправности: стварање простора за жене и девојчице“, одржаној у Стразбуру.

Ова стратегија утврђује шест главних стратешких циљева:

- Спречити и борити се против родних стереотипа и сексизма.
- Спречити и борити се против насиља над женама и девојчицама и породичног насиља.
- Обезбедити једнак приступ правди за жене и девојчице.
- Постигнути равноправно учешће жена и мушкараца у политичком, јавном, друштвеном и економском животу.
- Обезбедити оснаживање жена и родну равноправност у светлу глобалних и геополитичких изазова.
- Интегрисати родну перспективу на трансверзалан начин и укључити интерсекционални приступ у све политике и мере.

Заједно, обе стратегије обликују најсавременији европски политички и регулаторни оквир који усмерава ка праведнијем и равноправнијем друштву.

Међутим, само постојање закона и политика не гарантује стварну равноправност, јер је она стално угрожена дубоко укоревеним културним и друштвеним факторима. Међу њима, родни стереотипи и даље имају одлучујућу улогу, јер утичу на расподелу улога, животне

могућности и друштвена очекивања, што чини неопходним њихово решавање кроз специфичне интервенције у образовању и другим областима социјализације. У том смислу, сама Европска комисија је 2023. године препознала значај борбе против њих кроз кампању #EndGenderStereotypes, усмерену на преиспитивање стереотипа који условљавају професионалне изборе, учешће у породичној бризи и приступ лидерским позицијама, утичући и на жене и на мушкарце.

Након тога, у децембру 2024. године објављен је Евробарометар о родним стереотипима, чији резултати су показали да, иако већина грађана ЕУ препознаје користи родне равноправности, стереотипи и даље снажно постоје, посебно у одређеним старосним групама и националним контекстима. (Европска комисија, 2023; 2024)

Суочена са овом ситуацијом, Европска унија је предузела мере за активно сузбијање стереотипа кроз образовање и медије. Родна равноправност се промовише и унутар, и кроз образовни систем, делујући директно на школски садржај, методе и окружења. Такође, ради у сарадњи са медијском индустријом како би смањила стереотипе у аудиовизуелном садржају, оснажила жене као кориснице, творце садржаја и доносиоце одлука, и учинила видљивом њихову улогу као предузетница (Европска комисија, 2020).

У овом контексту, овај водич је припремљен с циљем да допринесе искорењивању родних стереотипа код адолесцената старости 15 година, у оквиру Европске уније. Ова старосна група представља кључну фазу развоја, у којој адолесценти треба да заврше обавезно образовање и почну да доносе важне одлуке о својој будућности, па је од суштинског значаја да имају образовне алате који подстичу критичку свест о родним стереотипима и промовишу активно, равноправно и недискриминаторно грађанство.

ПРАВНИ ОКВИР

Равноправност је један од оснивачких принципа Европске уније, утврђен у њеним уговорима, посебно у члановима 2 и 3(3) Уговора о Европској унији (TEU), у члановима 8, 10, 19, 153 и 157 Уговора о функционисању Европске уније (TFEU) и у члановима 21 и 23 Повеље о основним правима Европске уније (Европски парламент, н.д.).

ШПАНИЈА

Правни оквир за родну равноправност

- Шпански устав (1978). Члан 14 Шпанског устава проглашава право на равноправност и недискриминацију без било какве дискриминације по основу порекла, расе, пола, религије, мишљења или било ког другог личног или друштвеног услова или околности.
- Органски закон 1/2004, од 28. децембра, о свеобухватним мерама заштите против родно заснованог насиља. Утврђује свеобухватни оквир за превенцију, заштиту и пружање помоћи против насиља заснованог на полу, признајући га као манифестацију дискриминације и неједнакости између жена и мушкараца. Обухвата образовне, друштвене и мере подизања свести, као и права на заштиту за жртве и обавезе о образовању о равноправности за наставнике.
- Органски закон 3/2007, од 22. марта, о ефикасној равноправности између жена и мушкараца. Представља основни оквир за гарантовање стварне равноправности у свим областима друштвеног, радног и образовног живота. Уводи принцип родне интеграције у јавне политике, мере афирмативне акције и специфичне обавезе за промоцију равноправности и елиминацију дискриминације на основу пола.
- Краљевски декрет-закон 9/2018, од 3. августа, о хитним мерама за развој Државног пакта против родно заснованог насиља. Ојачава заштиту жртава насиља заснованог на полу кроз унапређење друштвених, судских и образовних ресурса. Уводи хитне мере за гарантовање свеобухватне бриге, институционалну координацију и промоцију јавних политика проистеклих из Државног пакта.
- Закон 15/2022, од 12. јула, Свеобухватни закон о једнаком третману и недискриминацији. Признаје и гарантује право на једнак третман у свим областима, забрањујући било који облик дискриминације, укључујући дискриминацију по основу пола. Утврђује механизме превенције, мере позитивне акције и санкциони оквир како би се обезбедила стварна и ефикасна равноправност у друштву.

На регионалном нивоу:

- Закон 9/2003, од 2. априла, Генералитета, о равноправности између жена и мушкараца. Пионирска регулатива у аутономној области Валенсије која утврђује мере за обезбеђивање једнаких могућности између жена и мушкараца. Подстиче интеграцију принципа равноправности у све јавне политике Валенсијске заједнице, укључујући образовање, запошљавање и друштвено учешће.
- Закон 7/2012, од 23. новембра, Генералитета, Свеобухватни закон против насиља над женама у Валенсијској заједници. Утврђује свеобухватни оквир за превенцију, кажњавање и искорењивање насиља над женама у Валенсијској заједници. Ојачава заштиту и пружање помоћи жртвама, подстиче институционалну координацију и промовише образовне и друштвене активности подизања свести како би се обезбедио живот без насиља.
- Закон 8/2017, од 7. априла, Генералитета, Свеобухватно признавање права на родни идентитет и изражавање у Валенсијској заједници. Признаје и гарантује право на слободно испољен родни идентитет и изражавање, штитећи транс особе од дискриминације. Обухвата мере у области образовања, здравства, запошљавања и друштвених услуга како би се обезбедила стварна равноправност и поштовање родне различитости.
- Закон 23/2018, од 29. новембра, Генералитета, о равноправности ЛГБТИ особа. Гарантује стварну и ефикасну равноправност ЛГБТИ особа у Валенсијској заједници и забрањује било који облик дискриминације на основу сексуалне оријентације, родног идентитета или изражавања. Утврђује мере у образовној, здравственој, радној и друштвеној сфери ради заштите права и промоције поштовања различитости.

Организације и институције за родну равноправност

На државном нивоу:

- Министарство за равноправност: главно тело задужено за осмишљавање и координацију политика о равноправности и против родно заснованог насиља.
- Институт за жене: аутономно тело које промовише студије, обуке и програме равноправности.
- Влада Делегација за борбу против родно заснованог насиља (DGVG): координише политике за превенцију, подизање свести, пружање помоћи и заштиту жртава родно заснованог насиља.
- Државна опсерваторија за насиље над женама: колегијално саветодавно тело које проучава, анализира и вреднује родно засновано насиље у Шпанији.

На регионалном нивоу, у Валенсијској заједници, институција задужена за политике равноправности и превенцију родно заснованог насиља је Генерална дирекција за равноправност и Институт за жене, под Другим потпредседништвом и Министарством за социјалне услуге, равноправност и становање.

На регионалном и општинском нивоу могу се наћи савети и јединице за равноправност у градским управама, на универзитетима, а конкретно UNED Dénia има Катедру за равноправност и Агенду 2030 и свој Опсерваторијум за равноправност UNED Dénia.

Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи

Наставни план обавезног средњег образовања у Шпанији обухвата четири године, у старосном периоду од дванаест до шеснаест година, и представља обавезну фазу. Током ових година, сви ученици похађају скуп заједничких

предмета, уз које се додају изборни предмети који се разликују у зависности од разреда и понуде сваког образовног центра.

Обавезни предмети обухватају шпански језик и књижевност, први страни језик, географију и историју, математику, биологију и геологију, физику и хемију, физичко васпитање, музику, технологију и дигитализацију, ликовну, визуелну и аудиовизуелну наставу, као и, у заједницама са ко-официјелним језиком, одговарајући предмет језика и књижевности. Поред тога, предмет Образовање у грађанским и етичким вредностима мора се похађати у најмање једној од четири године овог образовног периода.

Ученици могу допунити своје образовање изборним предметима које нуде школе. У четвртој години, наставни план добија посебно оријентисан карактер ка послеобавезним студијама, а ученици бирају између различитих предмета који им омогућавају приступ различитим областима знања и доношење боље информисаних одлука о свом академском и професионалном путу.

У погледу регулаторне димензије, Органски закон 2/2006 о образовању (LOE), измењен Органским законом 3/2020 (LOMLOE), јача инклузију и родну равноправност као суштинске принципе образовног система. LOMLOE утврђује да се кообразовање и превенција родно заснованог насиља морају радити на трансверзалан начин у свим фазама и предметима, и укључује афективно-сексуално образовање, поштовање различитости и активно грађанство као суштинске елементе за свеобухватно образовање ученика.

Ова перспектива је развијена у Краљевском декрету 217/2022, од 29. марта, који уређује организацију и минималну наставу обавезног средњег образовања (ESO). Члан 6 утврђује да се родна равноправност мора радити у свим предметима, док члан 7 наводи да овај образовни период треба да помогне ученицима да науче да вреднују и поштују разлику између полова и једнака права и могућности, одбацујући стереотипе који генеришу дискриминацију јачајући њихове афективне способности, избегавајући

насилне, сексистичке или предрасудне ставове и фаворизујући мирно решавање конфликта.

Исто тако, у оквиру компетенција које ученици морају да стекну, компетенција грађанства (СС) захтева анализу и усвајање вредности Устава, људских права и процеса европске интеграције, демократско и одговорно учешће, уз поштовање различитости и активно опредељење за родну равноправност, друштвену кохезију и одрживи развој.

Иако се родна равноправност мора радити на трансверзалан начин, она се такође појављује као специфична компетенција интегрисана у средњошколски наставни план и повезана са учењем свих предмета.

На регионалном нивоу, Декрет 195/2022, од 11. новембра, Консеља, јача ову перспективу у Валенсијској заједници тако што обавезује школе да укључе равноправност и суживот у своје образовне пројекте, да утврде своја правила у овим областима и да имају структуре или особље задужено за њихову координацију. Исти декрет такође захтева специфичну обуку наставника у области равноправности и суживота, с циљем да се обезбеди да наставнички тимови имају неопходне вештине за примену протокола и мера за превенцију, интервенцију и подизање свести.

СЛОВЕНИЈА

Правни оквир за родну равноправност

У Републици Словенији, родна равноправност је загарантована и регулисана свеобухватним регулаторним оквиром који обухвата и Устав и различите специфичне законе. Члан 14 Устава Републике Словеније осигурава да сви уживају иста права и слободе, без разлике по основу пола или других личних околности.

Међу главним законима су:

- Закон о једнаким могућностима за жене и мушкарце (2002) („Zakon o enakih možnostih žensk in moških“ (ZEMŽM), Службени лист/Народни гласник 59/2002), који утврђује мере за обезбеђивање једнаких могућности за жене и мушкарце у различитим областима друштвеног живота.
- Закон о заштити од дискриминације (2016) („Zakon o varstvu pred diskriminacijo“ (ZVarD), Службени лист/Народни гласник 33/2016), који јача превенцију и елиминацију било ког облика дискриминације, укључујући дискриминацију по основу пола.
- Закон о спровођењу принципа једнаког третмана („Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja“ – ZUNEO), који конкретизује ово право у пракси.
- Закон о радним односима („Zakon o delovnih razmerjih-1“ – ZDR-1), који садржи одредбе о једнаком третману и могућностима запошљавања.
- Резолуција о Националном програму за једнаке могућности 2023–2030 („Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2023–2030“), вишегодишњи стратешки документ који дефинише циљеве, мере и кључне актере за постизање родне равноправности у Словенији у различитим областима живота у периоду од 2023. до 2030. године.

- Акциони план за родну равноправност („Akcijski načrt za enakost spolov“), који дефинише институционалне обавезе за елиминацију родних неједнакости.
Организације и институције за родну равноправност
- Бранилац принципа равноправности – словеначка национална институција (https://zagovornik.si/), која може поступати по предлогу у конкретном случају дискриминације. Удружење за ненасилну комуникацију (https://www.drustvo-dnk.si/sl/), активно у области превенције насиља према партнерима у везама и пружања савета у ситуацијама које би могле ескалирати у насиље. Неколико невладиних организација (NGO) активно у промоцији једнаких могућности за жене и мушкарце. Ови пројекти, посвећени смањењу и превенцији родне неједнакости (DrogArt, Kralji ulice, Pekarna Magdalenske mreže, SOS телефон, Študentska iskra), били су ко-финансирани 2024. године. - На локалном нивоу, неке општине, као што је Рogaška Слатина, имају специфичне координаторе за равноправност (општински координатор за једнаке могућности), који сарађују у развоју Националног програма за једнаке могућности, предлажу мере и активности у различитим областима и пружају савете приликом креирања решења која промовишу једнаке могућности.
Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи
Наставни план у општим гимназијама у Словенији састоји се од следећих области: обавезни предмети, изборни предмети и изборни обавезни садржаји, које ученици похађају током све четири године општег средњег образовања.

Међутим, различите гимназије могу понудити различите изборне предмете.

Група обавезних предмета обухвата: словеначки (матерњи језик), математику, први страни језик (обично енглески), други страни језик (обично немачки), историју, физичко васпитање, музику, ликовну уметност, географију, биологију, хемију, физику, психологију, социологију, филозофију и информатику.

У групи изборних предмета, ученици у 2. и 3. разреду бирају између трећег страног језика (обично француски, италијански, шпански или руски), пројектног рада са лабораторијским базама и интердисциплинарног модула предузетништва. У 3. разреду такође похађају образовање за активно грађанство, а током све четири године ученици морају одрадити одређен број сати у изборном обавезном садржају. У оквиру ових сати имају слободу избора у вези са одређеним активностима, као што су курсеви и клубови, у складу са програмом који школа за њих осмишљава, при чему је похађање обавезно за ученике одређених смерова.

Прелиминарно истраживање наставних планова обавезних предмета показује да су теме родне равноправности и препознавања предрасуда и стереотипа присутне у предметима као што су социологија, историја, филозофија, страни језици и матерњи језик, између осталих. Међутим, наставни планови нису структурирани тако да прописују које теме треба конкретно обрадити у разредима од 1. до 4., већ наводе теме које треба покрити током све четири године општег средњег образовања, како би ученици овладали њима за завршни спољни испит Матуру. Поред тога, наставни план активног грађанства фокусира се на родну равноправност, превенцију породичног насиља и друге теме важне за младе.

ЛИТВАНИЈА

Правни оквир за родну равноправност

Литванија има неколико закона и политика које промовишу родну равноправност на националном нивоу:

- Закон о једнаким могућностима за жене и мушкарце (1998) – обезбеђује родну равноправност у запошљавању, образовању и приступу робама и услугама.
- Закон о једнаком третману (2003) – забрањује дискриминацију на основу пола, расе, националности и других фактора.
- Национални програм за једнаке могућности између жена и мушкараца (2021–2025) – фокусира се на смањење разлике у платама по полу, промоцију једнаких професионалних могућности и борбу против насиља заснованог на полу.

На локалном нивоу, општине се подстичу да спроводе иницијативе за родну равноправност, нарочито у областима образовања, јавног здравља и социјалних услуга. Ове иницијативе могу укључивати кампање за подизање свести, обуку за едукаторе и мере подршке за жртве насиља заснованог на полу.

Организације и институције за родну равноправност

Неколико институција у Литванији ради на родној равноправности и превенцији насиља заснованог на полу:

- Канцеларија омбудсмана за једнаке могућности: прати поштовање закона о родној равноправности и истражује случајеве дискриминације.
- Литвански центар за људска права: спроводи истраживања и адвокацију у вези са родним питањима.
- Кризни центри и NGO (нпр. Женски информациони центар, Женска

кућа у Вилњусу) – пружају подршку жртвама насиља заснованог на полу. - Литванија такође учествује у иницијативама Европске уније и Уједињених нација које промовишу родну равноправност и борбу против породичног насиља. - Литванија је активно укључена у иницијативе Европске уније и Уједињених нација које промовишу родну равноправност, укључујући спровођење Стратегије ЕУ за родну равноправност 2020–2025 и Циља одрживог развоја УН бр. 5: Родна равноправност.
Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи
Литванија се придржава Општег оквира наставног плана који је утврдило Министарство просвете, науке и спорта. Кључни аспекти који се односе на родну равноправност укључују: - Грађанско образовање: обухвата питања људских права, демократије и родне равноправности. - образовање о здрављу и сексуалности: укључује дискусије о родним улогама, стереотипима и односима заснованим на поштовању. - Етика и друштвене студије: подстичу критичко размишљање о равноправности и дискриминацији. Приоритети у образовању фокусирају се на развој компетенција као што су критичко размишљање, друштвена одговорност и инклузија, у складу са препорукама ЕУ о родној равноправности у образовању. Школе су такође обавезне да спроводе превентивне програме против вршњачког насиља и насиља заснованог на полу. Наставници добијају обуку у области равноправности и различитости као део својих програма професионалног развоја. Ови приоритети у образовању усаглашени су са

препорукама ЕУ и Стратегијом ЕУ за родну равноправност 2020–2025 (Европска комисија, 2020).

РУМУНИЈА

Правни оквир за родну равноправност

У Румунији, родна равноправност и борба против насиља заснованог на полу регулисани су и промовисани кроз јасно дефинисан законски и институционални оквир.

Устав Румуније у Члану 16 наводи да „грађани су једнаки пред законом и јавним властима без привилегија или дискриминације“.

На националном нивоу, једнаке могућности и третман између жена и мушкараца обезбеђују се кроз:

- Закон бр. 202/2002, поново издат, са накнадним изменама и престанцима важења. Овим законом се утврђују мере за промоцију родне равноправности у различитим областима.
- Уредба о ванредним ситуацијама бр. 137/2000 допуњује правни оквир кажњавањем свих облика дискриминације.
- Владином одлуком бр. 933/2013 усвајају се прописи о организацији и функционисању Националне комисије у области једнаких могућности за жене и мушкарце (CONES).
- У мултикултуралним регионима као што је Дунавска клисура (Clisura Dunării), флексибилна компонента наставног плана и програма (School Decision Curriculum – CDS) је посебно релевантна. Она омогућава школама да осмисле програме који одражавају културну разноликост локалних заједница, истовремено промовишући вредности као што су толеранција, социјална инклузија и родна

равноправност.

- Ова прилагодљивост је кључна у подручјима са укореењеним традиционалним нормама, где родне улоге и културни стереотипи могу утицати и на учешће у школи и на академска постигнућа, посебно међу девојчицама и мањинским групама.

Организације и институције за родну равноправност

- Национална агенција за једнаке могућности између жена и мушкараца (ANES): промовише једнаке могућности и спроводи политике и програме за елиминацију родне дискриминације.
- У парламентарној сфери – Комисије за једнаке могућности: припремају и усвајају законске предлоге у области родне равноправности.
- Удружење за слободу и родну равноправност (ALEG): спроводи програме за превенцију и борбу против насиља над женама и промовише родну равноправност.
- Центар FILIA: Феминистичка организација која се залаже за права жена и родну равноправност. Спроводи студије и извештаје.
- Неколико организација цивилног друштва, као што су ALEG и Центар FILIA, такође спроводе образовне кампање прилагођене мултикултуралним и руралним срединама, где међусобно повезане рањивости – етничка припадност, пол и социо-економски статус – захтевају налажење нијансираних и контекстуално специфичних приступа.
- Суоснивање више етничких група пружа и могућности и изазове у решавању родних питања. Док културна разноликост обогаћује локални идентитет, она такође може ојачати традиционалне норме које спречавају родну равноправност.
- Школе стога имају двоструку улогу: да очувају културно наслеђе и да промовишу прогресивне вредности. Кроз инклузивне педагошке

праксе, интеркултурно образовање и наставне планове осетљиве на род, школе у Дунавском кањону имају потенцијал да делују као агенти друштвених промена, подстичући и заједничку кохезију заједнице и родну равноправност.

Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи

Национални план студија за Бакалауреат има две главне компоненте:

1. Заједничка језгра (Common Trunchiul – TC) – обавезни предмети за све ученике, са циљем обезбеђивања солидне опште културе.
2. Наставни план по одлуци школе (Curriculum la decizia școlii – CDS) – флексибилни део наставног плана, који омогућава школама да прилагоде образовну понуду у складу са потребама ученика, расположивошћу, ресурсима и локалном специфичношћу.

Дисциплине Заједничке језгре и Наставног плана по одлуци школе имају за циљ развој општих и фундаменталних компетенција, али управо Наставни план по одлуци школе персонализује образовни процес, наглашавајући један фундаменталан принцип: „ученик у центру система“.

Clisura Dunării је мултиетничка територија, где заједно живе румунска, српска, чешка, ромска и мађарска заједница. Због ових заједница, родни стереотипи остају укоренењени у локалном животу.

Школа спроводи разне програме и пројекте са циљем смањења раног напуштања школе и промовисања инклузије и једнаког образовања.

СРБИЈА

Правни оквир за родну равноправност

Закон о родној равноправности Републике Србије (Службени гласник бр. 104/2009) успоставља свеобухватан оквир за обезбеђивање једнаких могућности између жена и мушкараца, превенцију дискриминације и промоцију активних мера у различитим областима друштвеног, економског и политичког живота.

У својим општим одредбама, Члан 1 дефинише као централни циљ стварање једнаких могућности и заштиту од родне дискриминације. Члан 2 гарантује родну равноправност у складу са Уставом и међународним уговорима, обавезујући све јавне власти да је поштују и спроводе. Члан 3 наводи да јавне власти морају развијати активну политику једнаких могућности у свим фазама планирања, доношења одлука и имплементације.

Што се тиче дискриминације, Члан 5 забрањује директну дискриминацију на основу пола, док Члан 6 третира индиректну дискриминацију, када наизглед неутрална мера ставља одређену групу у неповољан положај. Члан 7 легитимише доношење посебних мера (позитивне акције) ради корекције неједнакости, а Члан 8 штити оне који пријављују случајеве дискриминације од освете.

У области рада, члан 11 обавезује послодавце да обезбеде равноправност у приступу, третману и остваривању радних права, уз могућност примене посебних мера које фаворизују недовољно заступљени пол. Члан 12 утврђује обавезу вођења евиденције о родној структури у запослењу, а Члан 13 захтева од компанија са више од 50 радника да састављају годишње планове за смањење родних дисбаланса. Члан 14 предвиђа примену позитивне акције када је заступљеност једног пола мања од 30 одсто у управним телима. Члан 17 гарантује једнаку плату за рад једнаке вредности, а Члан 18 квалификује сексуално узнемиравање, узнемиравање и присилу као тешке прекршаје у раду, који представљају основ за тренутно отпуштање.

Што се тиче социјалне заштите и здравља, Члан 23 забрањује дискриминацију у приступу социјалним давањима, а Члан 24 у приступу здравственој заштити, са посебним освртом на репродуктивно здравље, мајчинство и превенцију болести.

У породици, Члан 27 утврђује равноправност супружника и ванбрачних

партнера, док Члан 29 гарантује заштиту од породичног насиља, обавезујући државу да пружи подршку, безбедно уточиште за жртве и програме лечења за починиоце.

У области образовања, Члан 30 забрањује све облике дискриминације у приступу, оцењивању, стипендијама и професионалном развоју. Члан 31 утврђује да образовање о родној равноправности мора бити саставни део свих образовних нивоа – од вртића до универзитета – укључујући садржаје о репродуктивном здрављу и сексуалном образовању. Члан 32 поставља минималну квоту од 30% за недовољно заступљени пол у управним телима образовних институција, а Члан 33 наређује примену посебних мера за превенцију напуштања школе и промоцију инклузије, са нагласком на техничке и научне области.

У политичком и јавном животу, Члан 35 гарантује једнако учешће у политичким странкама, синдикатима и професионалним организацијама, које морају састављати четворогодишње планове за промоцију балансиране заступљености. Члан 37 утврђује минималне квоте од 30% за род који је најмање заступљен у изборним кандидатурама и на позицијама у јавним институцијама. Члан 38 примењује овај принцип и на заступљеност у међународним делегацијама.

На крају, у погледу судске заштите, Члан 43 даје свакој особи чија су права нарушена на основу пола могућност да се обрати суду ради: заустављања дискриминаторних радњи, забране њиховог понављања, уклањања увредљивих материјала и остваривања накнаде штете.

Организације и институције за родну равноправност

У Србији постоји више организација и агенција које се баве питањима равноправности и борбом против родно заснованог насиља. Неке од кључних институција и организација су:

- Агенција за родну равноправност (<https://ravnopravnost.org.rs/pocetna/>)
Ова институција, која делује у оквиру Владе Републике Србије, одговорна је за промовисање родне равноправности, креирање политика и усвајање закона усмерених на унапређење положаја жена

и мушкараца.

- Центар за заштиту жена од насиља (<https://www.womenngo.org.rs/en/>)
Центар пружа заштиту и подршку женама жртвама насиља, као и саветовање и информације о правима жена у Србији.
- Комисија за родну равноправност. Ова комисија, која делује у оквиру Народне скупштине Републике Србије, бави се питањима везаним за родну равноправност, укључујући и питања која се односе на насиље у породици
- Организације цивилног друштва. Постоји више невладиних организација које се баве питањима борбе против насиља над женама и промоцијом родне равноправности, као што су: Жене у црном (<https://zeneucrnom.org/en/>), Аутономни женски центар и Форум фондација.
- Поред тога, у Србији постоји правна регулатива која се бави родно заснованим насиљем, као што је Закон о спречавању насиља у породици.

Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи

Србија прати Општи оквир наставних планова и програма који је утврдило Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

У Србији средње образовање није обавезно и дели се на опште средње образовање (четири године) и стручно средње образовање (три или четири године).

Током ових година, сви ученици похађају сет обавезних и изборних предмета који варирају у зависности од разреда и понуде сваке средње школе.

Обавезни предмети укључују: српски језик и књижевност, страни језик, географију, историју, математику, биологију, физику, хемију, физичко васпитање, музику, информатику, ликовну културу, социологију, психологију и филозофију.

Поред тога, предмети грађанско васпитање и верска настава су обавезни током све четири године, при чему ученици могу да бирају између та два предмета.

Што се тиче нормативног оквира, Закон о основама система образовања и

васпитања (Службени гласник РС бр. 88 од 29. 09. 2017) утврђује у Члану 8, став 15, циљеве и исходе образовања и васпитања, укључујући постојање и поштовање расних, националних, културних, језичких, верских, родних, сексуалних и етничких разлика, као и толеранцију и поштовање различитости.

Анализа наставних планова и програма обавезних предмета показује да су теме као што су родна равноправност и препознавање предрасуда и стереотипа заступљене у предметима као што су социологија, историја, страни језици и матерњи језик. Наставни планови и програми дефинишу теме које ће се обрађивати у сваком предмету током сваке школске године.

Предмет Грађанско васпитање фокусира се на родну равноправност, превенцију насиља у породици и друге теме релевантне за младе.

Социологија обрађује теме као што су родне улоге и социјализација, стереотипи о мушкарцима и женама, родни идентитет, патријархат и традиционалне вредности, трансформација родних улога у модерном друштву, родна дискриминација, родна сегрегација на радном месту и неравномерна расподела моћи и ресурса.

Страни језици баве се питањима родне равноправности кроз примере и покрете који су се дешавали у различитим периодима, иако не сваке школске године.

Матерњи језик, с друге стране, обрађује ове теме путем дела српске и светске књижевности из различитих периода, ликова, као и истицањем улоге жена, родне и верске равноправности.

ЦИЉЕВИ

- Обезбедити вредне информације и стратегије за наставнике како би интегрисали принципе родне равноправности у своје наставне праксе, подстичући инклузивније и праведније окружење за учење.
- Побољшати знање и вештине наставника, омогућавајући им да се успешно суочавају са изазовима родне равноправности у образовном окружењу.
- Повећати свест и осетљивост наставника према дискриминацији заснованој на роду, што ће довести до проактивних мера у решавању таквих случајева.

- Допринети широј културној промени унутар образовне заједнице, подстичући ставове и праксе које промовишу родну равноправност.

РОД КАО ЗАЈЕДНИЧКА СТВАРНОСТ У ЕВРОПИ

РОДНИ СТЕРЕОТИПИ У АДОЛЕСЦЕНЦИЈИ

У Шпанији, подаци из периода од 2017. до 2021. године показују да су традиционални погледи на женственост и мушкост и даље присутни. Према Барометру младих и рода (2021), жене се и даље перципирају као вредније, интелигентније, одговорније, осетљивије, разумевајуће и више забринуте за свој изглед, док се мушкарци описују као динамичнији, површнији, зависнији и посесивнији.

Паралелно, истраживање које је у тим годинама спровео Оперативни центар за родну равноправност UNED Дениа, са ученицима трећег и четвртог разреда основне школе, показало је да се традиционалне родне улоге репродукују и у раном узрасту. Резултати су указали на потребу рада на питањима сексизма од детињства и адолесценције, како би се спречила асимилација стереотипа и ризици повезани са митовима о романтичној љубави.

Недавно, студија коју је 2023. године спровела Фондација за омладину FAD потврђује да родне улоге и даље постоје и да су веома присутне у области професионалних амбиција. Тако се области неге, здравства и васпитања најчешће сматрају „прикладнијим“ за жене, док се информатика, пословно управљање и инжењерство сматрају професијама мушке сфере, перцепција која је заједничка и дечама и девојчицама.

У Словенији, анализа библиографске базе COBISS показује да постоје бројни радови средњошколаца који се баве родним предрасудама и стереотипима међу младима. Поред тога, на Универзитету у Љубљани и Универзитету у Марибору развијене су дипломске и мастер тезе фокусиране на ово питање, што показује добро утврђен академски интерес. У свом ширењу, омладински лист Časoris истраживао је ову тему кроз чланке и чак објавио водич у формату брошуре намењен тинејџерима и наставницима. Ове три нивое – школска истраживања, универзитетска истраживања и материјали за подизање свести младих – одражавају да је питање родних стереотипа у адолесценцији присутно и предмет расправе у словеначком друштву.

У Литванији, низ недавних истраживања потврђује упорност родних стереотипа у образовању. Резултати PISA 2018 (ОЕЦД) показали су јасне разлике у професионалним тежњама: девојке се чешће усмеравају ка хуманистичким наукама, док дечаци имају тенденцију да бирају STEM дисциплине. Национално истраживање о родним стереотипима у образовању (2019), које је припремило Министарство социјалне заштите и

рада, открило је да традиционалне родне улоге и даље утичу и на избор студија и на самопоуздање адолесцената. Са своје стране, извештај UNICEF-а о адолесцентима у Литванији (2021) истакао је да се и даље разликују очекивања понашања и професионалних путева за дечаке и девојчице. Укупно, ова истраживања показују да родни стереотипи и даље постоје у литванским школама и да је њихово превазилажење кључно за постизање праве образовне равноправности.

У Румунији, истраживања показују да родни стереотипи и даље обележавају животе адолесцената. Разне студије указују да и даље постоји уверење да су дечаци спремнији за научне и технолошке дисциплине, док се девојчице усмеравају ка хуманистичким или социјалним областима, што директно утиче на њихов образовни и професионални избор. Исто тако, одржавају се уверења повезана са традиционалним улогама: очекује се да жене преузму кућне послове и бригу о породици, док се мушкарци сматрају главним економским пружаоцима. Ови концепти ограничавају аспирације и могућности оба пола. Постоје и разлике у очекивањима у вези понашања и физичког изгледа: девојчице се подстичу да буду деликатне и да воде рачуна о свом изгледу, док се од дечака очекује да буду јаки и одвраћају се од исказивања емоција. Ове перцепције појачавају неједнакости и условљавају како лични развој, тако и међуперсоналне односе у адолесценцији.

У Србији, студије показују постојаност дубоко укореваних родних стереотипа међу ученицима средњих школа. Анкета спроведена 2009. године међу 2.500 ученика открила је нарочито забрињавајуће податке: 60% сматра да је насиље над ЛГБТ популацијом оправдано, 72% верује да мушкарци треба да доносе одлуке о сексуалним односима са партнерком, а скоро половина мисли да постоје ситуације у којима девојка „заслужује“ батине. Поред тога, три од четири дечака повезују бригу о деци и кућне послове искључиво са женама.

Даља анализа потврђује ову стварност. Студија из 2014. године о родном јазу у образовном систему показала је да око половине адолесценткиња кривицу за сексуално злостављање приписује девојкама због начина на који се облаче, а многе сумњају у способност жена да заузимају лидерске позиције. Исто тако, истраживања у јужним регионима земље, као што су Врање и Бујановац, указала су да су родни стереотипи испреплетени са етничким, нарочито утичући на младе из српске, албанске и ромске заједнице.

Ови налази одражавају не само присуство дискриминаторних улога и уверења, већ и хитну потребу за јачањем образовања у области равноправности и људских права у европском образовном систему.

ПРЕПОЗНАВАЊЕ И СУЗБИЈАЊЕ РОДНИХ СТЕРЕОТИПА У ШКОЛАМА

Истраживања спроведена у различитим земљама учесницама овог пројекта показују заједнички образац: родни стереотипи су још увек веома присутни међу адолесцентима од

15 година. Иако се контексти разликују, у свим случајевима се уочава опстанак традиционалних улога које условљавају животе младих. Тако се поново понавља мишљење да су дечаци више склони наукама и технологији, док се девојчице усмеравају ка хуманистичким или професијама у нези и помоћи другима. Слично томе, очекивања у погледу понашања и изгледа и даље се разликују: девојчице се подстичу да буду нежне и воде рачуна о свом изгледу, док се од дечака захтева да буду снажни и одвраћају их од показивања емоција.

Ови стереотипи не само што ограничавају образовне и професионалне амбиције ученика, већ и нормализују неједнакости и, у појединим случајевима, оправдавају облике насиља и дискриминације, као што истраживања спроведена у Србији показују са посебном забринутости. Шпанија, Словенија, Литванија, Румунија и Србија сагласне су да је адолесценција кључна фаза за разбијање ових уверења и да образовни систем има основну улогу у овом процесу.

Међутим, постоји јаз између перцепције наставника и свакодневне реалности. Када се у школама постави питање о постојању сексистичког понашања или андроцентричних црта, одговор је обично да таквих ставова нема и да се дечацима и девојчицама пружа једнак третман. Али довољно је систематски посматрати школски живот да би се уочио велики број сексистичких понашања и динамика које обично остају непримећене.

Стога овај водич предлаже заједнички и визуелни педагошки ресурс који наставницима помаже да идентификују и приступе стереотипима у учионици: коришћење саобраћајних знакова као образовних метафора. Избор је оправдан њиховом универзалношћу, јер представљају део визуелног језика који је заједнички свим европским земљама и регулисан је међународним конвенцијама о саобраћајним знацима, као што је Бечка конвенција из 1968. године. Њихова педагошка вредност огледа се у томе што преносе јасне, директне и лако разумљиве поруке, без обзира на језик или културни контекст. На овај начин, коришћење знакова као што су СТОП, ЗАБРАЊЕНО, ДАЈ ПРЕДНОСТ и ПАЖЊА омогућава стварање заједничког језика између земаља, олакшавајући идентификацију и приступ родним стереотипима на визуелан, доступан и значајан начин за наставнике и ученике.

Предлог претвара ова четири знака у метафоре за интервенцију наставника ради идентификовања и сузбијања родних стереотипа у реалном времену. Није реч о једнократној активности, већ о успостављању заједничког језика у учионици који прати цео курс, омогућавајући превенцију, прекидање и исправљање динамика које репродукују неједнакост. Сваки знак је повезан са смерницама за посматрање, заснованим на предлогу Томе и Субиратса (2021) за предшколске и основношколске учионице, које су овде прилагођене за средње образовање.

У вези са коришћењем резултата посматрања, предлаже се три нивоа примене. Прво, они су корисни за саме наставнике, помажући им да препознају сопствени систем вредности и

како се он одражава у њиховој наставној пракси. Друго, на нивоу школе, дељење различитих посматрања у оквиру факултета може отворити дебату о томе како кренути ка већој равноправности. И треће, на академском нивоу, ова посматрања доприносе истраживањима у области коедукације, обогаћују знање о школској реалности и олакшавају конструисање нових инструмената за анализу и трансформацију.

У овом оквиру, саобраћајни знакови постају ресурс који наставницима омогућава да посматрања претворе у конкретне акције у оквиру наставе. Сваки знак функционише као визуелна метафора за интервенцију, усмеравајући када треба зауставити, забранити, обратити пажњу или уступити место у школским динамикама. Четири знака су детаљно објашњена у наставку: представљено је њихово значење, формулисани су примери питања која помажу да се открије да ли се родни стереотипи репродукују у учионици и, на крају, предложене су образовне активности које се могу спровести.

СТОП: Одмах зауставити дискриминаторско понашање

Он указује на то да постоје ситуације у којима наставници морају одмах да реагују и делују одлучно. Ово је сигнал за заустављање дискриминаторских понашања, сексистичких коментара или ставова који појачавају стереотипе.

Примери питања за посматрање:

- Да ли се интервенције девојчица прекидају чешће него дечака?
- Да ли се различита понашања подстичу у зависности од пола (послушност код жена, иницијатива код мушкараца)?
- Да ли се користе сексистички изрази, увреде или шале?
- Да ли се користе изрази у којима се позивање на женски пол приказује као ругање или увреда? (нпр.: „Изгледаш као девојчица“)

Наставна акција: зауставити ситуацију, именовати понашање и преусмерити је, јасно показујући да вербалне манифестације или сексистички ставови нису прихватљиви.

ЗАБРАЊЕНО: Постављање јасних и неприкосновених граница од самог почетка

Представља оно што нема места у учионици: увредљив језик, ругање, шале које исмевају по основу пола или оријентације, или било који облик искључивања. Служи да означи јасну и видљиву границу.

- Да ли чујете увреде, надимке или шале које исмевају пол или сексуалну оријентацију?

- Постоје ли коментари који криве девојчице због начина на који се облаче или понашају?
- Постоји ли отворено ругање или искључивање оних који се не уклапају у традиционалне родне улоге?
- Постоје ли гести или ставови презира који појачавају идеју супериорности једног пола над другим?

Наставна акција: Објасните од почетка курса која су правила међусобног понашања и јасно назначите која понашања нису дозвољена у учионици, у вези са језиком, исмевањем, искључивањем или родним стереотипима. Важно је да ученици унапред знају ова правила и њихове последице како би се успоставио заједнички оквир поштовања.

ПАЖЊА : Препознавање неједнакости

ПАЖЊА : Потребно је бити будан на мале знакове или микро-машизме који често пролазе непримећено: различита очекивања, родне улоге у активностима, неједнака расподела говора, задатака или простора.

- Ко је више укључен у активности: девојчице или дечаци?
- Како су ученици распоређени у учионици (напред, позади, у групама)?
- Да ли се исти академски захтеви постављају девојчицама и дечацима?
- Да ли наставни материјали укључују референце на жене и мушкарце на једнаким основама?
- Постоје ли разлике у темама за радове? (на пример, дечаци чешће бирају теме о рату или спорту, а девојчице о моди или инфлуенсерима).
- На школском дворишту, да ли девојчице и дечаци користе простор равномерно или неки заузимају централне делове, а други су одбачени на ивице?

Наставна акција: учинити видљивом неједнакост која је откривена, исправити је малим и брзим прилагођавањима (дати реч онима који је немају, уравнотежити улоге у групама, отворити простор за учешће), и укључити тренутке колективне рефлексije како би ученици постали свесни и научили да препознају ове динамике.

ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ

Позива наставнике да дају глас и присуство свим ученицима. То значи промовисање активног слушања, подразумева стварање егалитарних простора, заједничку одговорност, поштовање различитости и да сваки ученик може учествовати и развијати се на једнаким

основама. Ради се о промовисању инклузивне климе у којој је равноправност активни принцип.

- Да ли сви ученици учествују подједнако у активностима које се предлажу у настави?
- Да ли се промовише окружење поштовања у којем се сва мишљења чују и цене?
- Да ли наставници дају примере и различите референце које чине видљивим жене и мушкарце у њиховим одговарајућим областима знања?
- Да ли се користе наставне стратегије које подстичу сарадњу и заједничку одговорност између девојчица и дечака?
- Да ли група перципира равноправност као заједничку вредност, а не као спољну наметнуту обавезу?

Наставна акција: обезбедити да сви ученици имају глас и могућности за учешће, моделовати егалитарне ставове, учинити видљивим референце оба пола, подстицати заједничку одговорност у задацима и консолидовати језик и атмосферу у учионици који преносе стварну равноправност и поштовање различитости.

Протокол поступања применом знакова

Припрема (пре примене знакова)

1. Интеграција у Школски програм (ШП) и правила одељења: Знакове је потребно јасно укључити у регулативни оквир школе и правила понашања у одељењу, како би се обезбедило унапређивање родне равноправности и подстицање позитивне школске климе.
2. Упознавање групе: Препоручује се да се издвоји између 15 и 20 минута за објашњење педагошке сврхе сваког знака, уз кратке примере који су прилагођени свакодневним ситуацијама у учионици.
3. Заједничка правила примене: Потребно је договорити ко може да активира знакове (наставници увек, а ученици путем унапред договорене картице или геста). Такође, треба одредити кратко време за интервенцију (од 1 до 3 минута) и успоставити правила међусобног поштовања, као што су забрана исмевања и прекидања особе која образлаже разлог за активирање знака.
4. Видљивост: Знакове треба поставити на видљиво место у учионици или их припремити у облику картица које се могу померати и користити у складу са конкретном ситуацијом.

СТОП (Хитно заустављање)

Када применити знак СТОП: у случајевима сексистичких увреда и етикетирања, понижавајућих шала, поделе задатака на основу родних стереотипа, систематског прекидања других ученика током говора или ускраћивања права на реч.

Како поступити:

1. Именовати понашање: „СТОП“. Уочен је сексистички коментар.“
2. Подсетити на правило и образложити разлог: „У овом одељењу прекидамо активност када уочимо сексистичко или дискриминаторно понашање или коментар.“
3. Брзо преусмерити ситуацију: „Преформулиши своју идеју без стереотипа.“ или „Дајмо реч особи која је прекинута.“
4. Завршетак интервенције: „Настављамо са радом, а овом темом ћемо се касније детаљније бавити како бисмо разумели зашто овакво понашање није прихватљиво и како се може променити.“

ЗАБРАЊЕНО (Постављање јасних граница)

Када: у случајевима кршења правила која не подлежу преговарању, као што су узнемиравање, насиље, исмевање на основу родног идентитета или сексуалне оријентације, као и дељење или ширење понижавајућег садржаја.

Како поступити:

1. Јасно указати на правило: „Овакво понашање није дозвољено у учионици.“
2. Применити договорену последицу (која је унапред усвојена заједно са правилима одељења): То може бити: непосредно отклањање последице (извињење, преформулисање коментара, уклањање увредљивог садржаја); мера подстицања на размишљање (писана изјава о поштовању правила, израда одељењског кодекса понашања); ако је потребно, привремено удаљавање из активности (промена групе или привремени прекид учешћа у активности).
3. Позитивно потврдити правило: Интервенцију завршити подсећањем да ова правила постоје како би се обезбедило безбедно, подстицајно и равноправно окружење за све ученике.
4. Упућивање надлежним лицима, ако је потребно (у зависности од озбиљности ситуације): Обавестити одељењског старешину, координатора за родну равноправност или директора школе, у складу са протоколом поступања школе.

ПАЖЊА (упозоравање и препознавање)

Када: у случајевима микро-сексизма, када девојнице или жене ређе добијају прилику да говоре, када постоје различита очекивања од ученика на основу пола, неравномерна подела задатака, неједнако коришћење простора или недовољна заступљеност женских узора.

Како поступити:

1. Кратко скренути пажњу: „ПАЖЊА. Уочена је неравномерна подела задатака.“
2. Поставити питање за размишљање: „Ко увек обавља исте задатке? Како бисмо могли да их распоредимо равноправније?“
3. Прилагодити организацију рада: „Поново распоредимо улоге (представник групе, техничка подршка, мерач времена и сл.), тако да се оне равноправно ротирају међу свим ученицима.“

ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ

Када: када је циљ подстаћи равноправно учешће свих ученика, пружити прилику онима који се ређе укључују у рад, учинити видљивијим женске узор и јачати атмосферу поштовања, равноправности и инклузије.

Како поступити:

1. Започети на инклузиван начин: „ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ. Потрудићемо се да у овој активности свако добије прилику да изнесе своје мишљење.“
2. Поставити подстицајно питање: „Да ли смо чули сва мишљења? Ко још није добио прилику да учествује?“
3. Предузети педагошку активност: Равноправно распоредити улоге, дати реч ученицима који се ређе укључују у дискусију, користити разноврсне примере и узор (жене и мушкарце у свим областима знања) и сопственим примером подстицати поштовање, сарадњу и заједничку одговорност.

4. Завршити позитивном поруком: Активност окончати порукама, примерима или актуелним догађајима који показују ученицима предности живота у друштву заснованом на равноправности, уважавању и једнаким могућностима за све.

ОД ТЕОРИЈЕ ДО ПРАКСЕ: ПРИМЕНА ЗНАКОВА ЗА ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ ПРЕДРАСУДА У УЧИОНИЦИ

Ресурсе представљене у овом поглављу развиле су и примениле партнерске организације на пројекту у стварним образовним окружењима. Како би се олакшала њихова примена и пренос у друге образовне установе, сваки ресурс садржи опис, циљеве, методологију реализације, као и технички лист са свим неопходним информацијама за спровођење активности.

Пратећи материјали (презентације, картице, сценарији, видео-снимци и други ресурси) могу се бесплатно преузети са интернет странице пројекта Beyond Bias на сајту UNED Dénia:

<https://www.uneddenia.es/component/k2/item/3881>

Упознавање са системом знакова „Beyond Bias“

Алат 1

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗНАКОВА „BEYOND BIAS“

Носилац активности:

Средња школа „Свети Трифун“ (Србија)

Шта је то?

Представљање знакова „Beyond Bias“ је образовни ресурс који је развила Средња школа „Свети Трифун“ (Србија) са циљем да ученике упозна са значењем и применом четири знака у оквиру пројекта: ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.

Кроз интерактивну презентацију ученици упознају сврху сваког знака и уче како да их користе као практичне алате за препознавање родних стереотипа, анализу ситуација неједнакости и промовисање родне равноправности, како у учионици тако и ван ње.

Циљеви

- Упознати ученике са значењем и сврхом знакова „Beyond Bias“.
- Помоћи ученицима да препознају родне стереотипе и ситуације дискриминације.
- Развијати критичко мишљење кроз анализу свакодневних ситуација.
- Подстицати дијалог и размишљање о родној равноправности.
- Оспособити ученике да самостално користе знакове „Beyond Bias“ у наредним активностима у оквиру пројекта.

Методологија

Активност започиње упознавањем ученика са значењем сваког од знакова „Beyond Bias“ и објашњењем начина на који ће се они користити током радионица и наредних активности у учионици. Како би се олакшало разумевање, наставник представља примере ситуација повезаних са родном равноправношћу и поставља питања која помажу ученицима да разумеју сврху сваког знака.

Сваки знак је повезан са одређеном врстом анализе:

- Пажња: препознавање родних стереотипа, неједнакости или проблематичних облика понашања.
- Стоп: заустављање и размишљање о релевантној ситуацији или поруци.
- Забрањено: препознавање дискриминаторног или неприхватљивог понашања.
- Дај предност равноправности: препознавање вредности, ставова и понашања који подстичу равноправност и поштовање.

Током презентације наставник подстиче ученике да анализирају различите ситуације, образложе своје одговоре и размене своја мишљења са осталим ученицима кроз питања отвореног типа.

На овај начин знакови постају више од једноставних визуелних симбола; они се претварају у практичне алате за размишљање и преиспитивање који ће се користити током свих наредних активности у оквиру пројекта.

Технички лист	ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗНАКОВА „BEYOND BIAS“
Образовни ниво	Средње образовање

Трајање	20–30 минута
Облик рада	Интерактивна презентација
Организација рада	Рад са целим одељењем
Наставне области	Међупредметно повезивање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Дигитална презентација и пројектор

Алат 2

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗНАКОВА „BEYOND BIAS“

Носилац активности:

Прогимназија „РУТО“ Варена (Литванија).

Шта је то?

Упознавање са знаковима „Beyond Bias“ је образовна активност осмишљена са циљем да ученике упозна са четири знака у оквиру пројекта „Beyond Bias“: ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ .

Кроз интерактивну презентацију и вођену дискусију ученици упознају значење сваког знака и уче како да их примене приликом препознавања родних стереотипа, дискриминације, неједнаких могућности, као и примера равноправности у свакодневном животу и образовним материјалима.

Знакови тако постају практични алати које ученици користе током свих наредних активности у оквиру пројекта.

Циљеви

- Упознати ученике са значењем и сврхом знакова „Beyond Bias“.
- Објаснити како се сваки знак може користити за препознавање стереотипа и промовисање равноправности.

- Развијати критичко мишљење и вештине посматрања код ученика.
- Припремити ученике за наредне радионице и анализу уџбеника.
- Подстицати дискусију засновану на поштовању и размишљање о родној равноправности.

Методологија

Активност започиње наставниковим представљањем четири знака „Beyond Bias“. Ученици се подстичу да разговарају о ситуацијама из свакодневног живота у којима би могли да примене сваки од знакова.

Наставник представља практичне примере повезане са школским животом, породичним обавезама, занимањима, спортом, представљањем у медијима и друштвеним очекивањима од дечака и девојчица. Ученици заједно анализирају сваки пример и одлучују који знак „Beyond Bias“ најбоље одговара одређеној ситуацији.

Сваки знак има посебну сврху:

- Пажња: препознавање стереотипа или ситуација неравноправности.
- Стоп: препознавање порука које захтевају критичко преиспитивање.
- Забрањено: препознавање дискриминаторног или неприхватљивог понашања.
- Дај предност равноправности: препознавање примера који промовишу равноправност, поштовање и инклузију.

Током активности ученици активно учествују у дискусијама, образлажу своја мишљења и упоређују различите ставове. Ова уводна активност обезбеђује заједнички језик и оквир за анализу који ће ученици касније примењивати током радионица, анализе уџбеника и активности подизања свести о родној равноправности.

Технички лист	ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗНАКОВА „BEYOND BIAS“
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	20–30 минута

Облик рада	Интерактивна презентација
Организација рада	Рад са целим одељењем
Наставне области	Међупредметно повезивање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Дигитална презентација , пројектор, знакови „Beyond Bias“

Подизање свести и размишљање

Алат 3

УВОДНА АКТИВНОСТ: Критичко преиспитивање родних стереотипа на основу претходних искустава и знања

Носилац активности:

Технолошка гимназија „CLISURA DUNARII “ (Румунија)

Шта је то?

Уводна активност: Критичко преиспитивање родних стереотипа на основу претходних знања „Критичко преиспитивање родних стереотипа на основу претходних знања“ је уводна активност осмишљена са циљем да се истраже претходна знања ученика о представљању жена и мушкараца у различитим областима друштва.

Кроз низ кратких питања, аудиовизуелни материјал и интерактивни квиз, ученици размишљају о видљивости женских и мушких узора и анализирају утицај родних стереотипа у спорту, историји и култури.

Циљеви

- Истражити претходна знања ученика о родној равноправности.

- Уочити могуће неравнотеже у представљању жена и мушкараца у различитим областима друштва.
- Подстицати размишљање о родним стереотипима у спорту, историји и друштву.
- Развијати критичко мишљење кроз коришћење аудиовизуелних и интерактивних материјала.
- Припремити ученике за наредне активности у оквиру пројекта.

Методологија

Активност започиње постављањем низа питања ученицима о мушким и женским узорима у различитим областима, као што су спорт и историја. На пример, од ученика се тражи да наведу пет мушких и пет женских кошаркаша, пет мушких и пет женских тенисера, као и пет мушкараца и пет жена који су имали значајну улогу у историји Румуније. Ова уводна активност помаже у препознавању могућих разлика у видљивости и признању достигнућа жена и мушкараца. Након тога ученици гледају кратак исечак из телевизијске серије „Пријатељи“ (Friends), који служи као полазна тачка за анализу родних стереотипа у свакодневним ситуацијама и подстицање дискусије у учионици. На крају, активност се завршава интерактивним Kahoot квизом, који омогућава ученицима да на занимљив и партиципативан начин обнове главне појмове обрађене током активности, а наставнику пружа могућност да процени ниво њиховог разумевања.

Технички лист	УВODНА АКТИВНОСТ: КРИТИЧКО ПРЕИСПИТИВАЊЕ РОДНИХ СТЕРЕОТИПА НА ОСНОВУ ПРЕТХОДНИХ ЗНАЊА
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	30–45 минута
Облик рада	Уводна активност
Организација рада	Рад са целим одељењем
Наставне области	Међупредметно повезивање
Повезаност са знаковима „Beyond Bias“	Подстиче почетно препознавање родних стереотипа, који се касније могу анализирати

	применом знакова „Beyond Bias“
Материјали	Лист са питањима, видео-исечак из серије „Friends“ и Kahoot квиз

Алат 4

ВИДЕО И ДИСКУСИЈА: ПРЕИСПИТИВАЊЕ РОДНИХ СТЕРЕОТИПА О ЗАНИМАЊИМА

Носилац активности:

Средња школа „Свети Трифун“ са домом ученика (Србија)

Шта је то?

„Видео и дискусија: Преиспитивање родних стереотипа о занимањима“ је активност усмерена на подизање свести која подстиче ученике да размишљају о томе како се родни стереотипи формирају од најранијег узраста и како утичу на доживљај различитих занимања. Кроз гледање друштвеног експеримента ученици истражују порекло ових стереотипа, препознају поруке које их одржавају и разговарају о значају представљања различитих узора који промовишу једнаке могућности за све. Активност помаже ученицима да критички сагледају утицај друштвених очекивања на избор занимања и да разумеју да професионалне способности и интересовања не треба ограничавати родним стереотипима.

Циљеви

- Размислити о томе како се родни стереотипи формирају од најранијег узраста.
- Анализирати утицај породице, школе, медија и ширег друштвеног окружења на формирање родних стереотипа.
- Препознати на који начин стереотипи могу ограничити личне и професионалне амбиције.
- Развијати критичко мишљење кроз анализу друштвеног експеримента.
- Промовисати једнаке могућности и слободу избора занимања без обзира на пол.

Методологија

Активност започиње гледањем видео-снимка у којем група деце узраста од пет година добија задатак да нацрта различите професионалце, као што су ватрогасац, хирург и пилот.

Већина цртежа приказује мушкарце у овим занимањима, што указује на то да се родни стереотипи усвајају већ у најранијем детињству. Након тога, деца упознају жене које заиста обављају ова занимања, што код њих често изазива изненађење и представља полазну основу за размишљање и дискусију. Након гледања видеа, наставник организује дискусију у одељењу током које ученици анализирају зашто долази до оваквих резултата, препознају факторе који доприносе развоју родних стереотипа и размишљају о томе како ти стереотипи могу утицати на очекивања људи, њихова интересовања и избор занимања. Активност се завршава групним размишљањем о значају представљања различитих узора и обезбеђивања могућности да свако оствари своје личне и професионалне циљеве у складу са својим способностима, интересовањима и мотивацијом.

Технички лист	ВИДЕО И ДИСКУСИЈА: ПРЕИСПИТИВАЊЕ РОДНИХ СТЕРЕОТИПА О ЗАНИМАЊИМА
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	30–45 минута
Облик рада	Вођено гледање видео-садржаја и дискусија
Организација рада	Рад са целим одељењем
Наставне области	Међупредметно повезивање
Повезаност са знаковима „Beyond Bias“	Подстиче препознавање родних стереотипа и размишљање о једнаким могућностима
Материјали	Видео-снимак и водич за дискусију

Алат 5

ОБРНУТО ОГЛЕДАЛО

Носилац активности:

Технолошка школа „CLISURA DUNARII“ (Румунија)

Шта је то?

„Обрнуто огледало“ је образовна активност осмишљена са циљем да подстакне ученике да критички размишљају о родним стереотипима, друштвеним очекивањима и начинима на које се жене и мушкарци представљају у свакодневном животу. Кроз анализу различитих ситуација, порука, слика или примера из окружења, ученици посматрају познате обрасце понашања из другачије перспективе – „окрећу огледало“ како би сагледали да ли би иста ситуација изгледала прихватљиво када би се улоге жена и мушкараца замениле. Активност помаже ученицима да препознају скривене предрасуде, преиспитају сопствене ставове и разумеју значај равноправности, поштовања и једнаких могућности за све, без обзира на пол.

Циљеви

- Подстаћи ученике да размишљају о улогама вође и пратиоца у међуљудским односима.
- Развијати сарадњу и невербалну комуникацију.
- Препознати могуће родне стереотипе повезане са лидерством и доношењем одлука.
- Промовисати родну равноправност кроз практично искуство и заједничко размишљање.
- Развијати емпатију и вештине сарадничког рада.

Методологија

Активност се реализује у паровима. Учесници стоје једно наспрам другог на удаљености од приближно 60 центиметара. Добијају упутство да се не додирују и да све покрете изводе полако, усклађено и координисано. Активност је организована у три фазе. У првој фази, један учесник има улогу вође, док други опонаша његове покрете као да се гледа у огледалу. У другој фази, улоге се замењују, тако да оба учесника имају прилику да искусе и улогу вође и улогу пратиоца. У трећој фази нема унапред одређеног вође. Уместо тога, оба учесника треба заједнички да ускладе своје покрете, ослањајући се искључиво на невербалну комуникацију како би остали синхронизовани. Након завршетка активности, наставник води групну дискусију постављајући питања као што су: Како сте се осећали када сте били вођа? Како сте се осећали када сте пратили другу особу? Да ли сте улоге преузели спонтано или сте о њима размишљали? Да ли вам је било лакше или теже да сарађујете када није било одређеног вође? Кроз ову дискусију ученици размишљају о томе како друштвена очекивања могу утицати на преузимање лидерских или сарадничких улога, као и о томе на који начин таква понашања могу бити обликована родним стереотипима.

Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	15–20 минута
Облик рада	Искусвена активност
Организација рада	Рад у паровима
Наставне области	Међупредметно повезивање
Повезаност са знаковима „Beyond Bias“	Подстиче размишљање о родним улогама и динамици лидерства, помажући ученицима да препознају родне стереотипе и анализирају облике понашања који промовишу равноправност.
Материјали	Слободан простор за кретање и, по жељи, музика у позадини.

Алат 6

ЗИД РАВНОПРАВНОСТИ

Носилац активности:

Технолошка школа „CLISURA DUNARII“ (Румунија)

Шта је то?

„Зид равноправности“ је заједничка активност осмишљена поводом обележавања Међународног дана жена, са циљем да подстакне ученике на размишљање о родној равноправности. Активност је прилагођена различитим узрастима и образовним нивоима и подстиче ученике да изразе своје идеје, поруке и лична опредељења у вези са родном равноправношћу. Сви ученички радови затим се обједињују у заједнички „Зид равноправности“, који заједнички креира целокупна школска заједница. Ова активност промовише сарадњу, развија осећај заједништва и подстиче ученике да активно допринесу стварању школског окружења заснованог на поштовању, једнаким могућностима и инклузији.

Циљеви

- Подстаћи ученике да размишљају о значају родне равноправности.
- Охрабрити ученике да изразе своје идеје, ставове и лична искуства.
- Промовисати препознавање и вредновање доприноса жена друштву.
- Подстицати активно учешће ученика у заједничкој активности.
- Подићи свест у школској заједници кроз израду заједничког „Зида равноправности“.

Методологија

Активност је прилагођена узрасту ученика. Са ученицима млађег узраста организује се израда порука захвалности и поштовања посвећених важним женама у њиховом животу, као што су мајке, баке или наставнице. Са ученицима старијих разреда акценат је на разговору о једнаким могућностима, родним стереотипима и активностима које доприносе изградњи равноправнијег друштва. Након што ученици заврше своје индивидуалне или групне радове, сви радови се постављају на заједнички „Зид равноправности“, који остаје изложен у школи као средство за подизање свести и информисање школске заједнице. Активност се завршава заједничком дискусијом у одељењу током које ученици представљају своје радове, размењују размишљања и разговарају о значењу порука које су осмислили.

Технички лист	ОБРНУТО ОГЛЕДАЛО
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	45–60 минута
Облик рада	Сарадња
Организација рада	Рад са целим одељењем
Наставне области	Међупредметно повезивање
Повезаност са знаковима „Beyond Bias“	Подстиче размишљање о родној равноправности и препознавање ставова и понашања која промовишу равноправност.
Материјали	Картон, прибор за писање и декоративни материјал за израду „Зида равноправности“.

Практична примена знакова „Beyond Bias“

Алат 7

PARTIEDUCA

Носилац активности:

UNED Dénia (Шпанија)

Шта је то?

PARTIEDUCA је гејмификовани образовни ресурс који је развила Опсерваторија за равноправност при Катедри за равноправност и Агенду 2030 на UNED Dénia, са циљем промовисања родне равноправности кроз активан, партиципативан и контекстуализован приступ. Кроз низ изазова заснованих на наставном програму, ученици уче да препознају родне стереотипе, критички анализирају образовне материјале и предлажу равноправније алтернативе користећи знакове „Beyond Bias“.

Циљеви

- Препознати родне стереотипе у образовним материјалима и свакодневном животу.
- Развијати критичко мишљење приликом анализе сексистичких порука и традиционалних родних улога.
- Подстицати активно учешће ученика кроз приступ учењу заснован на решавању изазова.
- Промовисати употребу знакова „Beyond Bias“ као алата за анализу и критичко промишљање.
- Развијати ставове који подржавају родну равноправност и поштовање различитости.

Методологија

Одељење се организује у мање радне групе. Након формирања тимова, пројектује се интерактивна PARTIEDUCA табла за игру, а свака група наизменично бира једно од понуђених поља. Свако поље води до изазова повезаног са различитом наставном облашћу, као што су математика, физичко васпитање, шпански језик и књижевност, биологија, геологија или историја. Сваки изазов представља ситуацију коју ученици треба заједнички да реше анализирајући слике, корице уџбеника, примере из стварног живота, узорке или свакодневне ситуације. На основу ових материјала ученици препознају родне

стереотипе, размишљају о њиховим последицама и предлажу равноправније алтернативе. Сваки тим има ограничено време да размотри изазов, договори заједнички одговор и представи га остатку одељења. Уколико група не успе да реши задатак или има недоумице, наставник не даје готово решење. Уместо тога, усмерава ученике постављањем питања, давањем наговештаја и подстицањем дискусије са другим тимовима, све док не дођу до добро образложеног закључка.

PARTIEDUCA није такмичарска игра, већ активност заснована на сарадничком учењу. Не постоје победнички или поражени тимови. Циљ је да сви ученици активно учествују, размењују идеје и развијају вештине неопходне за препознавање, преиспитивање и суочавање са родним стереотипима који и даље постоје у друштву.

Активност се завршава заједничком дискусијом у одељењу, током које се сумирају кључне поуке, разјашњавају недоумице које су се појавиле током решавања изазова и подстиче размишљање о значају примене оваквог критичког приступа у свакодневном животу.

Технички лист	PARTIEDUCA
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	60–90 минута
Облик рада	Гејмификовано сарадничко учење
Организација рада	Тимови од 4–5 ученика
Наставне области	Међупредметно повезивање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	PARTIEDUCA PowerPoint презентација, рачунар и пројектор

Алат 8

СВАКОДНЕВНЕ СИТУАЦИЈЕ

Носилац активности:

Технолошка школа „CLISURA DUNARII“ (Румунија)

Шта је то?

„Свакодневне ситуације“ су активност анализе и промишљања заснована на примерима инспирисаним стварним животним ситуацијама. Кроз различите сценарије који се односе на родне стереотипе и неправноправност, ученици уче да користе знакове „Beyond Bias“ како би препознали дискриминаторна понашања, анализирали њихове последице и предложили равноправније начине поступања.

Циљеви

- Применити знакове „Beyond Bias“ у анализи свакодневних ситуација.
- Препознати родне стереотипе присутне у различитим областима свакодневног живота.
- Развијати критичко мишљење кроз анализу конкретних примера.
- Подстицати дијалог и аргументовану дискусију.
- Развијати ставове засноване на равноправности и поштовању.

Методологија

Наставник ученицима представља различите сценарије инспирисане свакодневним животом, у којима су присутни родни стереотипи или ситуације неправноправности. Сваки пример ученици анализирају самостално или у мањим групама, користећи знакове „Beyond Bias“ како би препознали проблем, размотрили његове последице и предложили могућа равноправнија решења. Сценарији обухватају различите области живота, укључујући децу и игру, образовно и професионално усмеравање, као и породичне односе. За сваки пример ученици разговарају о томе који знак или знакови „Beyond Bias“ најбоље одговарају анализираној ситуацији и своје изборе образлажу аргументованим објашњењима. На крају активности, свака група представља своје закључке остатку одељења, чиме се подстиче заједничко размишљање о родној равноправности и улози коју родни стереотипи имају у свакодневном животу.

Технички лист	СВАКОДНЕВНЕ СИТУАЦИЈЕ
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	30–45 минута
Облик рада	Анализа студије случаја
Организација рада	Индивидуални рад, рад у паровима или рад у малим групама

Наставне области	Међупредметно повезивање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Картице или радни листови са описима свакодневних ситуација и знаковима „Beyond Bias“.

Алат 9

УПОЗНАВАЊЕ СА РОДНИМ СТЕРЕОТИПИМА КРОЗ СТРИПОВЕ И СВАКОДНЕВНЕ ПРИМЕРЕ

Носилац активности:

Прогимназија „RYTO“ у Варени (Литванија)

Шта је то?

Ова радионица упознаје ученике са појмом родних стереотипа кроз илустроване стрипове и примере из свакодневног живота. Анализирајући познате ситуације, ученици уче како стереотипи утичу на очекивања која се постављају пред девојчице и дечаке и развијају способност да их препознају у школском животу, породичним односима и ширем друштву. Радионица уједно представља припрему за каснију анализу образовних материјала која се реализује током пројекта.

Циљеви

- Упознати ученике са појмом родних стереотипа.
- Помоћи ученицима да разликују стереотипе од чињеница.
- Развијати критичко мишљење кроз анализу стрипова и свакодневних ситуација.
- Подстицати дискусију о родној равноправности и међусобном поштовању.
- Припремити ученике за анализу уџбеника и књижевних текстова.

Методологија

Активност започиње кратким разговором о појму родних стереотипа и начинима на које се они формирају и учвршћују кроз различите аспекте свакодневног живота. Као увод у тему,

наставник представља примере повезане са школским животом, породичним односима, занимањима, хобијима, медијима и испољавањем емоција. Затим ученици анализирају низ илустрованих стрипова који приказују ситуације у којима су присутни родни стереотипи.

Најпре самостално, а потом у малим групама, ученици: препознају стереотипе приказане у сваком стрипу, размишљају о њиховом пореклу, разговарају о њиховим могућим последицама, процењују да ли приказане ситуације одражавају стварност или су засноване на предрасудама.

Током активности ученици користе знакове „Beyond Bias“ како би препознали и класификовали различите ситуације, образложили избор одговарајућег знака и своје закључке поделили са осталим ученицима. У другом делу активности ученици осмишљавају и израђују сопствене стрипове засноване на стварним или измишљеним ситуацијама које укључују родне стереотипе. По завршетку, стрипови се могу изложити у школи или користити као образовни материјал током активности подизања свести са другим групама ученика.

Активност се завршава заједничком дискусијом у одељењу, током које ученици износе главне закључке, размишљају о значају преиспитивања родних стереотипа и истражују начине за изградњу равноправнијих односа у различитим областима свакодневног живота.

Технички лист	УПОЗНАВАЊЕ СА РОДНИМ СТЕРЕОТИПИМА КРОЗ СТРИПОВЕ И ПРИМЕРЕ ИЗ СВАКОДНЕВНОГ ЖИВОТА
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	45–60 минута
Облик рада	Интерактивна радионица
Организација рада	Индивидуални рад, рад у паровима и рад у малим групама
Наставне области	Социјалне вештине, Грађанско васпитање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Стрипови о родним стереотипима, радни

	листови, знакови „Beyond Bias“, прибор за цртање.
--	---

Алат 10

ВИДЕО И ДИСКУСИЈА: РАЗУМЕВАЊЕ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ И РОДНИХ СТЕРЕОТИПА

Носилац активности:

Прогимназија „RYTO“ у Варени (Литванија)

Шта је то?

Ова активност комбинује едукативне видео-садржаје са вођеном дискусијом у учионици како би помогла ученицима да разумеју на који начин родни стереотипи утичу на свакодневни живот, образовање, избор занимања и друштвена очекивања. Кроз примере из стварног живота ученици уче да препознају родне стереотипе, размишљају о њиховим последицама и разговарају о могућим начинима промовисања родне равноправности.

Циљеви

- Повећати свест ученика о значају родне равноправности.
- Анализирати на који начин родни стереотипи утичу на одлуке које људи доносе у свакодневном животу.
- Подстицати критичко размишљање кроз анализу аудиовизуелних материјала.
- Развијати вештине комуникације и учешћа у дискусији.
- Промовисати поштовање једнаких могућности.

Методологија

Активност започиње гледањем два едукативна видео-снимка о родној равноправности и родним стереотипима. Након сваког видеа ученици учествују у вођеној дискусији коју организује наставник. Заједно препознају стереотипе приказане у видео-материјалима и разговарају о томе како су те ситуације повезане са њиховим искуствима у школи и свакодневном животу. Посебна пажња посвећује се стереотипима који се односе на: занимања, кућне обавезе, лична интересовања, испољавање емоција, очекивања која се постављају пред девојчице и дечаке.

Ученици упоређују ситуације приказане у видео-снимцима са примерима из литванског друштва и размишљају о томе како родни стереотипи могу утицати на избор образовања,

професионалне амбиције и међуљудске односе. Током целе дискусије користе се знакови „Beyond Bias“ како би се класификовали примери стереотипа, дискриминације и позитивних примера који промовишу родну равноправност.

Технички лист	ВИДЕО И ДИСКУСИЈА: РАЗУМЕВАЊЕ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ И РОДНИХ СТЕРЕОТИПА
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	40–45 минута
Облик рада	Гледање видео-садржаја и вођена дискусија
Организација рада	Рад са целим одељењем
Наставне области	Међупредметно повезивање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Едукативни видео-снимци, пројектор, водич за дискусију и знакови „Beyond Bias“.

Алат 11

ПРЕДНОСТИ РАВНОПРАВНОСТИ: ИНТЕРАКТИВНА ПОЗОРИШНА РАДИОНИЦА

Носилац активности:

UNED Dénia (Шпанија)

Шта је то?

„Предности равноправности: Интерактивна позоришна радионица“ је партиципативна активност коју је развила Опсерваторија за равноправност при Катедри за равноправност и Агенду 2030 на UNED Dénia, са циљем да помогне ученицима да препознају и критички анализирају родне стереотипе присутне у свакодневном животу. Кроз интерактивну позоришну представу ученици уче да препознају ситуације неравноправности, размишљају о њиховим последицама и предлажу алтернативна решења заснована на равноправности, поштовању и подели одговорности. Током читаве активности користе се

знакови „Beyond Bias“ као алат за анализу приказаних сцена и подстицање активног учешћа ученика.

Циљеви

- Препознати родне стереотипе у свакодневним ситуацијама.
- Критички анализирати неправедности које произилазе из традиционалних родних улога.
- Подстицати активно учешће ученика кроз искуствено учење.
- Користити знакове „Beyond Bias“ за препознавање родних стереотипа, сексистичких ставова, ситуација насиља и понашања која промовишу равноправност.
- Промовисати вредности равноправности, поделе одговорности, поштовања и позитивног суживота.

Методологија

Активност започиње кратким представљањем знакова „Beyond Bias“ (Attention, STOP, Prohibited и Give Way to Equality), уз објашњење значења сваког знака и његове улоге током представе. Пре почетка представе бира се група ученика која ће чинити Жири за равноправност. Сваки члан жирија добија комплет знакова „Beyond Bias“, које ће користити за анализу различитих сцена. Представа је подељена у два дела. У првом делу приказује се породична ситуација заснована на традиционалном моделу породичног живота, са нагласком на стереотипима који се односе на поделу кућних послова, бригу о члановима породице, доношење одлука, коришћење слободног времена и друга свакодневна понашања која подстичу родну неправедност. У другом делу приказује се иста ситуација из перспективе родне равноправности, кроз односе засноване на подели одговорности, међусобном поштовању, комуникацији и једнаким могућностима. Током представе чланови Жирија за равноправност подижу одговарајући знак „Beyond Bias“ кад год препознају родни стереотип, сексистички коментар, ситуацију насиља или понашање које промовише равноправност. У том тренутку представа се накратко прекида, а ученик који је подигао знак објашњава остатку одељења шта је уочио и зашто сматра да та ситуација заслужује пажњу. Наставник или водитељ активности затим усмерава дискусију постављањем питања отвореног типа, подстичући ученике на заједничко размишљање, након чега се извођење представе наставља. Активност се завршава заједничком дискусијом у којој ученици анализирају уочене ситуације, размишљају о њиховом утицају на свакодневни живот и предлажу начине за изградњу равноправнијих односа у школи и ван ње.

Технички лист	ПРЕДНОСТИРАВНОПРАВНОСТИ:
---------------	--------------------------

	ИНТЕРАКТИВНА ПОЗОРИШНА РАДИОНИЦА
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	60–90 минута
Облик рада	Партиципативно позориште
Организација рада	Рад са целим одељењем
Наставне области	Међупредметно повезивање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Сценарио за позоришну представу, знакови „Beyond Bias“ и слободан простор за извођење представе.

Алат 12

ИГРА УЛОГА: ПРЕИСПИТИВАЊЕ РОДНИХ СТЕРЕОТИПА

Носилац активности:

Средња школа „Свети Трифун“ са домом ученика (Србија)

Шта је то?

„Игра улога: Преиспитивање родних стереотипа“ је активност заснована на драмским методама која подстиче ученике да анализирају свакодневне ситуације повезане са родним стереотипима, дискриминацијом и неједнаким могућностима. Кроз играње различитих улога, ученици сагледавају ситуације из различитих перспектива, размишљају о последицама предрасуда и, кроз дијалог и сарадничко учење, траже равноправнија и праведнија решења.

Циљеви

- Препознати родне стереотипе у различитим областима свакодневног живота.

- Размислити о томе како предрасуде могу утицати на одлуке, могућности и међуљудске односе.
- Развијати емпатију сагледавањем различитих перспектива кроз игру улога.
- Развијати вештине комуникације, аргументованог изражавања и решавања конфликта.
- Подстицати ставове засноване на поштовању, равноправности и инклузији.

Методологија

Активност почиње поделом ученика у мање групе од три или четири члана. Свака група добија картицу са описом ситуације која се односи на родне стереотипе или дискриминацију. Задатак сваке групе је да прикаже сцену у два дела. У првом делу приказује се проблем или сукоб описан у сценарију, док се у другом делу представља алтернативно решење засновано на равноправности, међусобном поштовању и сарадњи.

Предложене ситуације обухватају теме као што су: избор образовања и занимања, родне улоге, учешће у спорту, испољавање емоција, дискриминација на радном месту.

Након сваког извођења следи дискусија коју води наставник.

Кроз питања отвореног типа ученици: препознају приказане родне стереотипе, анализирају њихове последице, размишљају о томе како су се осећали различити ликови, предлажу начине за решавање сличних ситуација у свакодневном животу.

Овај процес подстиче критичко размишљање, развија емпатију и охрабрује ученике да заједнички траже равноправнија решења.

Технички лист	ИГРА УЛОГА: ПРЕИСПИТИВАЊЕ РОДНИХ СТЕРЕОТИПА
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	45–60 минута
Облик рада	Игра улога
Организација рада	Групе од 3–4 ученика
Наставне области	Међупредметно повезивање

Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Картице са сценаријима, питања за дискусију и слободан простор за извођење игре улога.

Алат 13

ИЗРАДА ПОСТЕРА О РОДНИМ СТЕРЕОТИПИМА И ОРГАНИЗОВАЊЕ ШКОЛСКЕ КАМПАЊЕ ЗА ПОДИЗАЊЕ СВЕСТИ

Носилац активности:

Прогимназија „RYTO“ у Варени (Литванија)

Шта је то?

Ова активност подстиче ученике да знања стечена током претходних радионица претворе у кампању за подизање свести намењену целокупној школској заједници. Ученици препознају најчешће родне стереотипе присутне у литванском друштву, израђују информативне постере који оспоравају те стереотипе и организују јавну изложбу у школи. Како би кампања превазишла оквире школе, ученици снимају и кратак видео у којем представљају своје постере и главне поруке кампање.

Циљеви

- Применити знања стечена током претходних радионица.
- Препознати најчешће родне стереотипе присутне у литванском друштву.
- Развијати креативност и тимски рад.
- Подизати свест у школској заједници о значају родне равноправности.
- Промовисати родну равноправност кроз активности осмишљене и реализоване од стране ученика.

Методологија

Активност почиње „олујом идеја“, током које ученици наводе родне стереотипе са којима се најчешће сусрећу у свакодневном животу. Заједно са наставником разговарају о томе који су стереотипи најраспрострањенији у Литванији и анализирају на који начин таква уверења утичу на изборе, понашање и могућности људи. Радећи у малим групама, ученици осмишљавају и израђују постере који приказују по један родни стереотип, уз

поруке које промовишу равноправност, поштовање и инклузију. По завршетку рада, ученици организују изложбу постера у школским ходницима како би остали ученици, наставници и родитељи могли да их погледају и размисле о представљеним темама. Као завршну активност дисеминације, ученици снимају кратак видео у којем представљају своје постере и објашњавају значење сваке поруке. Видео се објављује путем школских канала комуникације, чиме кампања допире и до шире јавности, изван школске заједнице. Активност се завршава заједничком дискусијом у одељењу, током које ученици размишљају о утицају кампање и о сопственом искуству и знањима стеченим током рада.

Технички лист	ИЗРАДА ПОСТЕРА О РОДНИМ СТЕРЕОТИПИМА И ОРГАНИЗОВАЊЕ ШКОЛСКЕ КАМПАЊЕ ЗА ПОДИЗАЊЕ СВЕСТИ
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	Два школска часа (по 45 минута) + изложба
Облик рада	Сарадничка креативна радионица и кампања за подизање свести
Организација рада	Рад у малим групама
Наставне области	Међупредметно повезивање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Картон, фломастери, ликовни материјал, фотоапарат или мобилни телефон, програм за монтажу видео-снимака и простор за постављање изложбе.

Алат 14

ИГРА УЛОГА: ИЗБЕГАВАЊЕ СТЕРЕОТИПА КРОЗ АСЕРТИВНУ КОМУНИКАЦИЈУ

Носилац активности:

Школски центар „ROGAŠKA SLATINA“ (Словенија)

Шта је то?

„Игра улога: Избегавање стереотипа кроз асертивну комуникацију“ је активност која се реализује у паровима и малим групама и омогућава ученицима да увежбавају комуникацијске вештине, истовремено развијајући свест о томе колико је лако користити увредљив, сексистички и дискриминаторни језик у ситуацијама са израженом емоционалном компонентом. Кроз ову активност ученици препознају да начин на који реагују у одређеним ситуацијама често представља модел понашања који су усвојили посматрајући различите одрасле особе из свог окружења.

Циљеви

- Препознати родне стереотипе у различитим ситуацијама комуникације међу вршњацима.
- Размислити о елементима језика који се могу доживети као стереотипни, увредљиви или понижавајући.
- Предлагати решења и начине комуникације који су засновани на поштовању, без сексизма, стереотипа и говора мржње.
- Развијати асертиван стил комуникације који омогућава изражавање емоција и критичко размишљање, како би се спречило дискриминаторно и увредљиво изражавање према другима.

Методологија

Активност почиње „размисли – разговарај у пару – подели са групом“ (Think–Pair–Share) техником, током које ученици размишљају о различитим ситуацијама у којима су одрасли (родитељи, наставници, комшије, спортски тренери и други) или њихови вршњаци разговарали са њима на начин који нису доживели као пријатељски. Затим ученици најпре у паровима, а потом са целим одељењем, деле своја искуства и наводе речи или изразе који су коришћени у тим ситуацијама. Наставник на табли бележи кључне речи, појмове и примере како би се на њих касније вратио током заједничког размишљања. Након тога наставник, користећи припремљену презентацију, укратко представља теоријске основе које ће ученицима послужити као увод у наредну активност. Ученици затим учествују у игри улога, при чему сваки пар или група добија картицу са описом ситуације. Након читања и извођења сценарија, ученици користе знакове „Beyond Bias“ како би препознали: родне стереотипе, сексистичке ставове, неједнакости, дискриминаторна понашања.

Затим осмишљавају нову верзију исте ситуације, у којој ликови комуницирају на асертиван и уважавајући начин, показујући разумевање за емоције других учесника.

Сценарији обухватају теме као што су: емоционалне реакције на часовима физичког васпитања, комуникација у спортским клубовима, свакодневне ситуације са члановима породице и пријатељима, проблеми у школском окружењу, сезонски ученички послови и избор будућег занимања.

На крају активности наставник води заједничку дискусију током које ученици размишљају о искуствима стеченим кроз игру улога.

Посебна пажња посвећује се: емоцијама учесника у приказаним ситуацијама, могућим разлозима за одређене облике комуникације, последицама таквог начина изражавања, начинима развијања емпатије, међусобног поштовања и родне равноправности у различитим комуникационим ситуацијама.

Технички лист	ИГРА УЛОГА: ИЗБЕГАВАЊЕ СТЕРЕОТИПА КРОЗ АСЕРТИВНУ КОМУНИКАЦИЈУ
Образовни ниво	Средње образовање
Трајање	30–45 минута
Облик рада	Игра улога
Организација рада	Рад у паровима и малим групама (3–4 ученика)
Наставне области	Међупредметно повезивање
Коришћени знакови „Beyond Bias“	ПАЖЊА, СТОП, ЗАБРАЊЕНО и ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ.
Материјали	Картице са сценаријима за игру улога, питања за дискусију и размишљање, презентација за увод у тему, рачунар, пројектор и слободан простор за извођење игре улога.

Утврђивање знања

Алат 15

КВИЗ ЗНАЊА: ПРОВЕРА РАЗУМЕВАЊА РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ КОД УЧЕНИКА

Носилац активности:

Прогимназија „RYTO“ у Варени (Литванија)

Шта је то?

Квиз знања је завршна активност осмишљена са циљем да процени и учврсти разумевање ученика о родној равноправности, родним стереотипима и једнаким могућностима након реализованих Beyond Bias радионица и кампање за подизање свести. Кроз интерактивни тимски квиз ученици обнављају кључне појмове и садржаје обрађене током пројекта, истовремено размишљајући о ономе што су научили. Квиз уједно представља и завршну фазу ученичке кампање за подизање свести, омогућавајући учесницима да процене сопствени напредак у препознавању родних стереотипа и промовисању родне равноправности.

Циљеви

- Учврстити знања ученика о родној равноправности и родним стереотипима.
- Проценити ниво разумевања ученика након завршетка пројектних радионица.
- Подстицати тимски рад и активно учешће ученика.
- Утврдити кључне појмове кроз занимљиву и интерактивну активност.
- Подстицати дискусију и размишљање о родној равноправности у свакодневном животу.

Методологија

Активност се реализује кроз интерактивни квиз о родној равноправности, осмишљен да провери и учврсти знања која су ученици стекли током пројекта. Питања обухватају главне теме обрађене на претходним радионицама, укључујући: родне стереотипе, једнаке могућности, дискриминацију, знакове „Beyond Bias“, примере родне равноправности у свакодневном животу. Квиз се може реализовати индивидуално или у тимовима.

Након сваког питања ученици разговарају о понуђеним одговорима, образлажу своје изборе и заједнички анализирају решења, док наставник усмерава дискусију, разјашњава евентуалне недоумице и повезује садржаје квиза са стварним ситуацијама из школског и свакодневног живота. Активност се завршава заједничким освртом на најважније исходе учења, током којег ученици размишљају о начинима на које могу наставити да промовишу родну равноправност и преиспитују родне стереотипе како у школи, тако и у свакодневном животу.

ДОДАТНИ РЕУРСИ

1. Самопроцена наставника

Следеће табеле за самопроцену прилагођене су смерницама које је предложила Европска комисија (2021) у дидактичком водичу за борбу против родних стереотипа у основном образовању. Њихов циљ је да подстакну наставнике средњих школа да размотре своје праксе, уверења и ставове у вези са родном равноправношћу у образовном контексту.

	ПИТАЊЕ	Слажем се	Не слажем се	Не знам
1	У мом институту нема			

	родних неравноправности.			
2	На игралишту је нормално да деца заузимају више простора јер играју фудбал.			
3	У мојој учионици, исто се односим према девојчицама и дечацима.			
4	Када се ученик неприкладно понаша, обично му кажем „позови мајку да дође код мене јер морам да разговарам са њом“.			
5	Више пажње посвећујем дечацима јер су они активнији. Девојчицама није потребно толико пажње.			
6	Користим инклузиван и несексистички језик у учионици.			
7	Постоје „ствари за девојчице“ и „ствари за дечаке“.			
8	Материјали које користим у учионици чине да мушкарци и жене буду подједнако видљиви.			
9	Не мислим да треба да постоје „ствари за девојчице“ и „ствари за дечаке“.			
10	Дечаци су склонији да буду бољи у наукама, а девојчице у књижевности.			

	ИЗЈАВЕ ЗА РАЗМИШЉАЊЕ О МОЈОЈ НАСТАВИ	Слажем се	Не слажем се	Не знам
1	Поштујем достојанство ученика			
2	Подстичем све ученике да се осећају безбедно и сигурно у школи и да изразе своја мишљења, идеје и вредности.			
3	Поштујем ставове ученика, чак и ако се са њим не слажем.			
4	Подстичем ученике да покажу емпатију према другим људима.			
5	Не дозвољавам да се било ко исмева или користи саркастичан тон на часу.			
6	Трудим се да подстичем самопоуздање свих ученика.			
7	Трудим се да укључим све ученике у активности на часу.			
8	Свестан/а сам и обраћам пажњу на родне стереотипе и сексизам.			
9	Прилагођавам се интересовањима својих ученика када говорим о непланираним и/или актуелним догађајима.			
10	Подстичем своје ученике да предузму кораке како би се супротставили			

	стереотипима и побољшали школско окружење.			
11	У свим контактима са ученицима, унутар и ван учионице, промовишем ставове и понашања која промовишу родну равноправност.			
12	Своју ефикасност процењујем на основу напора и достигнућа ученика у борби против родних стереотипа и побољшању школског окружења.			
13	Пријемчив/а сам за предлоге ученика у вези са промоцијом одређених ставова и понашања ради промоције равноправности полова.			

2. СТОП РУБРИКА: индикатори за откривање и сузбијање родних стереотипа у учионици

Ова рубрика, повезана са знаком СТОП, осмишљена је као практичан алат за наставнике средњих школа, са циљем да олакша посматрање, идентификацију и превенцију родних стереотипа у учионици.

Индикатор	Шта посматра/процењује	Начин праћења	Учесталост / Скала оцењивања	Запажања / Примери
Прекиди диференцирани по полу	Ако се интервенције девојчица	Посматрајте редослед говора, ко	Увек Често	Нпр.: девојчице се прекидају у

	прекидају чешће него интервенције дечака.	кога прекида и како наставно особље реагује.	Понекад Никад	дебатама или им се не дозвољава да заврше своје аргументе.
Диференцијално поткрепљивање понашања	Ако се понашања различито поткрепљују у зависности од пола (послушност код њих, иницијатива код мушкараца).	Забележите примере вербалног или гестуалног појачања (похвале, коментари, ставови наставног особља).	Увек Често Понекад Никад	Нпр.: „Врло добро, веома си смирен/а“ (девојчици) наспрам „Како храбар/а!“ (дечаку).
Сексистички језик у учионици	Ако ученици или наставници користе сексистичке изразе, увреде или шале.	Запишите примере током часова, пауза или неформалних интеракција.	Увек Често Понекад Никад	Нпр.: шале засноване на родним стереотипима или сексистичке увреде.
Коришћење родних стереотипа повезаних са девојчицама као подсмех или увред	Ако се користе изрази у којима се женски род користи као облик исмевања или девалвације.	Посматрајте језик у разреду, играма, разговорима и групној динамици.	Увек Често Понекад Никад	Нпр.: „Изгледаш као девојчица“, „трчиш као девојчица“.

3. ЗАБРАЊЕНО РУБРИКА: бележење понашања ради успостављања јасних граница у учионици

Ова рубрика, повезана са знаком „Забрањено“, осмишљена је као практичан алат за наставнике средњих школа, са циљем идентификовања, евидентирања и анализе

понашања која крше егалитарну коегзистенцију у учионици. На основу ове евиденције могуће је успоставити јасна, видљива и непреговарачка правила која гарантују образовно окружење пуно поштовања, инклузивно и без дискриминације.

Индикатор	Опис понашања	Учесталост појављивања	Перципирана озбиљност	Примери / Запажене ситуације
Увредљив и исмевајући језик	Чују се увреде, надимци или шале које исмевају на основу пола-рода или сексуалне оријентације.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: употреба погрдних израза или исмевање усмерено ка онима који не одговарају традиционалним улогама.
Окривљавање за изглед или понашање	Износи се коментари који девојке окривљују за одређене ситуације због начина на који се облаче или понашају.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: „Ако се овако облачиш, нормално је да ти се говоре ствари.“
Задиркивање или искључивање због непоштовања родних улога	Постоји исмевање или искључиво понашање према онима који крше традиционална очекивања о роду.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: изолација или коментари упућени дечацима који се не понашају „као мушкарци“ или девојчицама које се не понашају „као жене“.

Ставови презира или супериорност и	Примећују се гестови, коментари или понашања која појачавају идеју да је један пол супериорнији од другог.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: смејање, игнорисање или минимизирањ е интервенција девојчица у учионици. Непоштовање њиховог простора.
---	--	---	----------------------------	---

4. Примери стандарда за знак „ЗАБРАЊЕНО“ у учионици

У ОВОЈ УЧИОНИЦИ, ЗАБРАЊЕНО ЈЕ ДА:

1. Вређање, исмевање или ругање било које особе на основу пола, сексуалне оријентације, изгледа, идентитета или начина постојања.
2. Ширење увредљивих или сексистичких коментара, мемова, слика или садржаја како у учионици, тако и у дигиталним просторима повезаним са групом. Interrupting, making invisible or belittling the opinions of other people.
3. Коришћење сексистичког, хомофобичног, трансфобичног или дискриминаторног језика у било ком контексту у учионици.
4. Гестикулисање, додиривање или понашање без пристанка, као и коментарисање тела других људи.
5. Репродуковање или промовисање родних стереотипа који ограничавају способности, интересовања или одлуке другова из разреда.

ПОЗИТИВНО ПОНАШАЊЕ КОЈЕ ОХРАБРУЈЕМО:

1. Поштујемо и ценимо различитост у свим њеним облицима (пол, сексуална оријентација, идентитет, изражавање, изглед, мишљења итд.).
2. Користимо инклузиван и поштован језик, избегавајући изразе који појачавају стереотипе или дискриминишу.
3. Активно слушамо када друга особа говори, без прекидања или умањивања њеног искуства.
4. Подржавамо оне који су исмевани или дискриминисани, показујући емпатију и поступајући с поштовањем.
5. Преиспитујемо стереотипе и традиционалне улоге: питамо, расправљамо и критички размишљамо када откријемо сексистичке идеје.
6. Препознајемо и ценимо способности, таленте и интересовања свих људи.
7. Подједнако делимо одговорности и задатке у учионици, групном раду или пројектима, подстичући заједничку одговорност.
8. Бранимо право сваке особе да се слободно изражава без притиска на то како треба да се понаша, облачи или односи једни према другима.
9. Заједно градимо безбедан и партиципативан простор, где сви можемо да учимо, правимо грешке, растемо и мењамо своје идеје.
10. Посвећени смо једнакости као заједничкој вредности, не само у учионици, већ и у нашим свакодневним односима и у другим друштвеним просторима.

5. ПАЖЊА: откривање неједнакости и микро-мачизма у учионици

Ова рубрика, повезана са знаком „Пажња“, осмишљена је као практичан алат за наставнике средњих школа, како би идентификовали суптилне динамике, микро-мачизме и нормализоване неједнакости које обично остају непримећене у свакодневном животу учионице. На основу ових информација, наставници могу да направе тренутна прилагођавања и подстакну колективне рефлексije како би изградили егалитарнији простор.

Индикатор	Опис неједнакости	Учесталост појављивања	Перципирана озбиљност	Примери / Запажене ситуације
Неједнако учешће у	Девојчице или дечаки	Веома често	Висока	На пример, деца чешће

активностима	чешће интервенишу, монополизујући реч или интервенције на часу	Често Понекад Никада	Умерена Ниска	дижу руке или чешће прекидају.
Расподела ученика у учионици	Диференцирани обрасци се примећују у положају девојчица и дечака (напред, позади, груписано по полу).	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример: дечаци обично заузимају прве редове или центар, док су девојчице смештене на маргинама.
Диференцира на академска очекивања	Различита очекивања или захтеви се формулишу у складу са полом ученика.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: од девојчица се очекује већа одговорност, а од дечака веће физичко учешће.
Присуство различитих референци у материјалима	Ресурси и материјали углавном укључују мушке фигуре или не приказују релевантне женске референце.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, уџбеници који истичу само мушке научнике или игноришу доприносе жена научница.
Диференцирани избор тема	Постоје значајне разлике у темама које бирају девојчице и дечаци за рад	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, дечаци бирају ратне или спортске теме, а девојчице теме везане за моду или

	или пројекте.			друштвене мреже.
Неравномерн о коришћење простора у дворишту	Девојчице и дечаци не користе простор уравнотежено , постоје области које монополише одређена група.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример: дечаци заузимају центар да играју фудбал, док девојчице остају на ивицама.

6. РУБРИКА ДАЈТЕ ПРЕДНОСТ: активно промовисање једнакости у учионици

Ова рубрика, повезана са знаком „Дај предност“, замишљена је као алат за наставнике средњих школа да активно промовишу једнакост у учионици. Кроз посматрање учешћа, школске климе, коришћење различитих референтних материјала и методолошких стратегија, наставници могу осигурати да сви ученици имају глас, присуство и могућности за развој једнакости.

Индикатор	Опис	Учесталост појављивања	Перципирана озбиљност	Примери / Запажене ситуације
Равноправно учешће ученика	Сви ученици учествују на уравнотежен начин у предложеним активностима, без доминације једне групе над другом	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: осигурава да и девојчице и дечаци имају прилику да интервенишу и воде задатке.
Клима поштовања и	Промовише се окружење у	Веома често	Висока	На пример, подстиче се

активног слушања	којем се сва мишљења чују, цене и поштују.	Често Понекад Никада	Умерена Ниска	дебата пуна поштовања и исправљају се ставови који обезвређују интерве
Разноврсне референце у учионици	Наставници користе примере и референце који жене и мушкарце чине подједнако видљивим у свакој области знања.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, када се објашњава садржај, жене научнице, уметнице, спортисткиње или лидерке се укључују поред мушких фигура.
Кооперативне и егалитарне стратегије	Користе се методологије које подстичу сарадњу и заједничку одговорност између девојчица и дечака.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, у групном раду, одговорности се деле подједнако, избегавајући стереотипне улоге.
Заједничка перцепција вредности једнакости	Ученици доживљавају једнакост као заједничку, интернализовану и дељену вредност, а не као спољашње наметање.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, група промовише егалитарне ставове, а родни стереотипи се колективно доводе у питање када се појаве.

7. Речник појмова о родној равноправности

- Речник родне равноправности је ресурс који саставља и објашњава кључне концепте везане за родну равноправност, извучене из главних нормативних инструмената и стандарда које је развио Савет Европе. <https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6947-gender-equality-glossary.html>
- Речник Центра за обуку УН за жене је онлајн алат који пружа родно одговорне концепте и дефиниције структуриране према тематским областима УН за жене. Укључује родне концепте, као и међународне конференције, агенде, иницијативе и партнерства везана за родну равноправност <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php?id=150&mode=letter&lang=es>
- Речник и тезаурус родне равноправности EIGE-а је специјализовани термилошки алат усмерен на област родне равноправности. Циљ му је да подстакне заједничко разумевање концепата родне равноправности широм Европске уније и да промовише инклузиван и несексистички језик који доприноси побољшању равноправности између жена и мушкараца <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/overview>

8. Водич за родну равноправност у политикама и праксама образовања наставника УНЕСКО-а

Практични алат за промоцију организационе културе са родном перспективом у центрима за обуку наставника. Његов циљ је јачање капацитета тренера наставника, директора и студената педагогије да препознају и модификују у својој свакодневној пракси елементе који подстичу родну неједнакост. Водич такође настоји да допринесе бољем концептуалном разумевању родне перспективе и помаже у идентификовању потреба и опција за промене у институционалним политикама, плановима, стратегијама и праксама, у складу са посебним карактеристикама сваког контекста. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260891>

РЕФЕРЕНЦЕ

- Bosch, E.; Ferrer, V. E.; Ferreiro, V. and Navarro, C. (2013) Violence against women. Love as an alibi. Madrid, Anthropos.
- Cerro, G. M. & Vives, B. M. (2019). Prevalence of romantic love myths in young people. *OBETS. Journal of Social Sciences*, 14(2), 343-371. <https://doi.org/10.14198/OBETS2019.14.2.03>
- Committee of Ministers of the Council of Europe (2024). *Strategy for Gender Equality 2024-2029*. [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680ae569b%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680ae569b%22]})
- European Commission. (2021). *Didactic guide to combat gender stereotypes in primary education* (MI-04-21-109-EN-N). Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2832/292223>
- Domestic Violence Prevention Act (No. 94/2016 and 10/2023) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.html
- European Commission. (2017). *Special Eurobarometer 465: Gender Equality*. https://data.europa.eu/data/datasets/s2154_87_4_465_eng?locale=en
- European Commission. (2020). *A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_es

- European Commission. (2023). *#EndGenderStereotypes* campaign. https://end-gender-stereotypes.campaign.europa.eu/index_es
- European Commission. (2024). *Eurobarometer on Gender Stereotypes*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2974?etrans=el>
- European Commission. (2025). *2025 Report on Gender Equality in the EU*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_es
- Fraile, M., & Zuluaga, P. (2024). *Are gender stereotypes still alive in the 21st century?* The Social Observatory, "la Caixa" Foundation. <https://elobservatoriosocial.fundacionlacaixa.org/es/-/siguen-vivos-los-estereotipos-de-genero#>
- García-Leiva P. (2005) Gender identity: Explanatory models. *Psychological Writings* (7), 71-81. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=271020873007>
- Gender Equality Law of the Republic of Serbia (No. 104/2009 Official Gazette) <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>
- Government Decision No. 933/2013. Regulation on the organization and functioning of the National Commission for Equal Opportunities between Women and Men (CONES). Monitorul Oficial al României. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/153196>
- Government Ordinance No. 137/2000. On the prevention and sanctioning of all forms of discrimination. Monitorul Oficial al României. <https://legislatie.just.ro/public/detaliudocument/24129>
- Women's Institute. (2008). *Coeducation Guide: Synthesis on Education for Equal Opportunities between Women and Men*. Madrid. <https://www.inmujeres.gob.es/observatorios/observIgualdad/estudiosInformes/docs/009-guia.pdf>
- Women's Institute. (2015). *Education in Equality: Methodological proposal on coeducation*. Madrid. https://www.inmujeres.gob.es/areasTematicas/AreaEducacion/Programas/docs/Plurales/documentos/PluralesPropuestaMetodologica_ES.pdf
- Kite, M. (2001). Gender stereotypes. In J. Worell (Ed.), *Encyclopedia of women and gender. Sex similarities and difference, and the impact of society on gender* (Vol. 1, pp. 561-570). California: Academic Press.
- Law No. 202/2002 (republished). On equal opportunities and treatment between women and men, with subsequent amendments and completions. Monitorul Oficial al României. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/35778>
- Law No. 88 of 29/09/2017 on the Basics of the Education and Training System (Official Gazette of the RS)

- https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_sistema_obrazovanja_i_vaspitanja.html
- Lithuanian Centre for Human Rights. (n.d.). About us. <https://www.lchr.lt/en/>
- Martin, C. L. (1990). Attitudes and expectations about children with non-traditional and traditional gender roles. *Sex roles*, 22 (3-4), 151-166.
- Martínez, I., Navarro, R., & Yubro, S. (2009). Gender stereotypes among Spanish adolescents: Prototypical image of men and women and self-image. *Informació Psicològica*, 95, 77-86. <https://share.google/ZxndsaJaMYvDJwQHe>
- Miller, D. I., Eagly, A. H., & Linn, M. C. (2015). Women's Representation in Science Predicts National Gender-Science Stereotypes: Evidence from 66 Nations. *Journal of Educational Psychology*, 107(3), 631-644. <https://doi.org/10.1037/edu0000005>
- Ministry of Education / ROCNEE. Framework plans for upper-secondary education; Curriculum at school decision (CDŞ). (official portal) <https://rocnee.eu/index.php/dcee-oriz/curriculum-oriz/planuri-cadru-actuale>
- Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania. (2021). National Programme for Equal Opportunities for Women and Men 2021–2025. <https://socmin.lrv.lt/en/>
- National Agency for Equal Opportunities between Women and Men (ANES). (2023). Annual Report on Gender Equality Policies in Romania. (PDF) <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2024/08/Raport-ANES-2023-FINAL.pdf>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (n.d.). *Women's Human Rights and Gender Equality: Gender Stereotypes*. OHCHR. <https://www.ohchr.org/es/women/gender-stereotyping>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2014). *Gender stereotypes and stereotyping and women's rights*. Women's Rights and Gender Section, Research and Right to Development Division. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/Gender_stereotyping.pdf
- Office of the Equal Opportunities Ombudsperson. (n.d.). About the Office. <https://lygybe.lt/en/>
- Open Society Foundations & Alexandra Oprea (2009). *The Erasure of Romani Women in Statistical Data*. New York: Open Society Foundations. <https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/ebd0ec48-76fc-4709-9ca3-b674761b828a/roma-data-20030403.pdf>
- United Nations Organization. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. Resolution 34/180, adopted on 18 December 1979. Entry into force on 3 September 1981. <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

- World Health Organization. (n.d.). *Sexual health: definitions – sex*. Retrieved from https://www.who.int/es/health-topics/sexual-health#tab=tab_2
- World Health Organization. (2018, August 23). *Gender and health*. <https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/gender>
- European Parliament. (n.d.). *Equality between men and women* [Fact sheet]. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/es/sheet/59/la-igualdad-entre-hombres-y-mujeres>
- Rodríguez Menéndez, M. C., and Peña Calvo J. V. (2005) Gender identity and school context: a review of models. REIS. Revista Española de Investigaciones Sociológicas (112), 165-194. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=99716080005>
- Rodríguez, E., Calderón, D., Kuric, S., Sanmartín, A., (2021). Youth and Gender Barometer 2021. Identities, representations and experiences in a complex social reality. Madrid. Reina Sofía Centre on Adolescence and Youth, Fad.
- Rodríguez San Julián, Elena, & Megías Quirós, Ignacio. (2015). Strong as a Dad? Sensitive as a mother? Gender identities in adolescence. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Fad. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3653945>
- Romanian Institute for Research on National Minorities. (2010). Minorities in Areas of Interethnic Contact: Czechs and Slovaks in Romania. Romanian Institute for Research on National Minorities. https://www.ispmn.gov.ro/uploads/ISPMN_2010_Minoritati_fragmente.pdf
- Sanmartín, A., Gómez, A., Kuric, S., & Rodríguez, E. (2023). *Youth and Gender Barometer 2023*. Madrid: Centro Reina Sofía de Fad Juventud. DOI: 10.5281/zenode.10144131
- Seimas of the Republic of Lithuania. (1998). Law on Equal Opportunities for Women and Men (No. VIII-947). <https://e-seimas.lrs.lt/>
- Seimas of the Republic of Lithuania. (2003). Law on Equal Treatment (No. IX-1826). <https://e-seimas.lrs.lt/>
- Tome, Amparo & Subirats Martori, Marina & Bonal, Xavier & Rambla, Xavier & Rovira Martínez, Marta. (2022). Notebooks for Coeducation. 10.36006/09110.
- Tomasini, M. (2012). Gender as a system of meaning and the childhood experience. An analysis of gender marks in spaces and objects of play in early childhood education settings. *Pedagogical Dialogues*, 7 (14), 72-87.
- UNICEF (2017). *Gender perspective*. https://www.unicef.org/argentina/sites/unicef.org.argentina/files/2018-04/COM-1_PerspectivaGenero_WEB.pdf
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/goals>

“Beyond Bias is Gender Harmony” is a guide
focused on promoting gender equality and
inclusive practices in education.

Coordinator:

Partners:

Funded by:

Co-funded by
the European Union

